

An animal wounded just for being an animal

Een onderzoek naar de gedwongen massasterilisatie in Peru gedurende 1996-2000

Figuur 1. Inheemse Peruviaanse vrouwen. - Caso de esterilizaciones forzadas depende del Tribunal Constitucional, *La República*, <https://larepublica.pe/politica/2019/09/21/alberto-fujimori-caso-de-esterilizaciones-forzadas-depende-del-tribunal-constitucional-costa-bauer-solicito-anular-proceso-ministerio-publico-video/> (2019) (geraadpleegd op 30-03- 2021).

Bachelor scriptie – BA Geschiedenis Universiteit Utrecht

Naam: Meryem van Gelder
Solid-ID: 5943485
E-mail: M.l.vangelder@uu.nl
Begeleider: Hans Schouwenburg
Datum: 6 april 2021
Woordenaantal: 11985

Samenvatting

In deze scriptie is er onderzoek gedaan naar de invloed van internationaal en nationaal discours op het beleid rondom reproductie en de praktische uitvoering daarvan op lokaal niveau. Deze scriptie toont aan hoe een internationaal en nationaal narratief waarin minder reproductie leidt tot economische vooruitgang ervoor zorgde dat stedelijke feministische groeperingen een beleid steunden dat uiteindelijk heeft geleid tot de ongewenste massasterilisatie van inheemse vrouwen in Peru van 1996 tot 2000. De eerste drie niveaus bieden de context voor het perspectief van de inheemse vrouwen dat in het laatste hoofdstuk aan bod komt. Middels een discoursanalyse wordt er gekeken naar de story-lines van verschillende actoren op bovengenoemde niveaus. Een vergelijking tussen discours en praktijk laat zien dat een discours niet alleen voortkomt uit de bestaande context, maar deze ook kan creëren. Uit deze scriptie blijkt dat de inheemse vrouwen in Peru slachtoffer zijn geworden van een reproductiebeleid dat er op gericht leek de positie van de vrouw te verbeteren. Zij waren onderhevig aan het beleid van Fujimori dat er in essentie op gericht was de economie te verbeteren, waarbij de vrouwelijke reproductie als middel werd ingezet. Door hun vrouw-zijn, in combinatie met de lage sociale klasse en etniciteit, zijn de inheemse vrouwen slachtoffer geworden van het Peruviaanse reproductiebeleid tussen 1996 en 2000.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	4
Hoofdstuk 1: The Population Bomb	9
‘All can be traced to too many people’	10
‘What needs to be done’	12
Overpopulatie als drijfveer achter reproductiebeleid	13
Opportunistische verandering	14
Conclusie	16
Hoofdstuk 2: ‘The tools necessary to make decisions about their own lives’	17
‘I believe that this is not a simple assembly of women, but a forum of fighters’	17
Opnieuw een Peruviaans wonder	19
Een traditie van eugenetica	20
Conclusie	22
Hoofdstuk 3: ‘He responded to the needs of the population’	24
Twee clusters	24
‘We need to weigh, we need to give weight to things’	25
‘You can’t ask them to be feminists’	26
ReproSalud vs. Comedores Populares	28
Conclusie	30
Hoofdstuk 4: ‘We are all asking for help so we can support ourselves until the day that god takes us’	31
‘They said: “No, nothing is gonna happen”’	32
‘An animal wounded just for being an animal’	34
‘We have been begging for more than 20 years for there to be justice’	35
‘The power to affect and to be affected’	35
Conclusie	37
Conclusie	38
Bibliografie	41
Primaire bronnen	41
Literatuur	42
Afbeeldingen	44

Inleiding

Voormalig Peruviaans president Alberto Fujimori is op 1 maart 2021 opnieuw aangeklaagd voor zijn rol in de ongewenste sterilisatie van meer dan 300.000 inheemse vrouwen.¹ Al ruim vijftientig jaar proberen mensenrechtenorganisaties en Peruviaanse vrouwen Fujimori veroordeeld te krijgen in de rechtszaal. Hoewel de oud-president, inmiddels 82 jaar, al vijftientig jaar celstraf heeft ontvangen voor andere zaken, is hij voor zijn rol in de sterilisaties niet berecht.

De sterilisaties in Peru vonden plaats tussen 1996 en 2001 onder het *Programa de Salud Reproductiva y Planificación Familiar* (PSRPF), het beleidsprogramma voor gezinsplanning en voortplanting. Het programma werd uitgevoerd door de overheid van Alberto Fujimori. Fujimori kwam aan de macht toen Peru in hyperinflatie zat en de oud-president wilde deze crisis in zijn eerste termijn middels een economische shock herstellen, met succes. Door zijn autoritaire karakter verminderde zijn populariteit tijdens de tweede termijn. Een deel van de bevolking wantrouwde Fujimori bovendien vanwege zijn rol in het gevecht tegen ‘het Lichtend Pad’, een maoïstische rebellenbeweging in Peru. In 1992 pleegde de oud-president een *coup d'état* om zijn eigen hervormingen door te kunnen voeren. Deze coup leidde tot gezichtsverlies in het buitenland. Verschillende landen, waaronder de Verenigde Staten en Spanje, stopten met ontwikkelingshulp.

Als onderdeel van de economische hervormingen en om internationaal weer steun te krijgen zette Fujimori in 1996 het PSRPF op. Dit plan had – zoals Fujimori het zelf omschreef - als doel het omlaag brengen van de geboortecijfers in Peru en het verbeteren van de positie van de vrouw. Dat het PSRPF niet alle voor vrouwen in Peru de positie verbeterde, blijkt uit 174 getuigenissen opgenomen door het Quipu-project. Dit project maakte het voor de inheemse vrouwen onderworpen aan het project mogelijk hun verhaal te doen via telefoons die werden rondgebracht in Peru. In de getuigenissen is te lezen dat er gedurende het programma sprake was van ongewenste sterilisatie, waarbij sommige vrouwen zich er niet van bewust waren dat ze een sterilisatie ondergingen. Bovendien is een groot deel van de operaties slecht uitgevoerd en is weinig nazorg geweest, waardoor een groot deel van de vrouwen tot op de dag van vandaag veel pijn ondervindt.

¹ <https://www.usnews.com/news/world/articles/2021-03-01/in-peru-sterilization-case-against-fujimori-goes-to-court> (geraadpleegd op 8 maart 2021).

Het PSRPF vond plaats in de jaren negentig. Deze jaren markeerden een decennium van feminisme, waarbij de discussie rondom reproductieve rechten van vrouwen in het teken stond van een retoriek ten gunste van de positie van de vrouw wereldwijd.² Er vonden internationale conferenties plaats waaraan staatshoofden van over de hele wereld deelnamen en spraken over de wereldpopulatie en vrouwenrechten. Fujimori nam ook deel aan deze conferenties en sprak zelfs als enig mannelijk staatshoofd op de Internationale Conferentie over vrouwen in Beijing in 1995. Fujimori presenteerde hier het Peruviaanse beleid rondom reproductieve- en vrouwenrechten. Het plan ontving nationaal en internationaal veel lof en Fujimori werd onder andere door feministische organisaties geprezen vanwege het vooruitstrevende beleid. Ook ontving het programma financiële steun van de Verenigde Staten middels het United States Agency for International Development (USAID). Ondanks dat het discours in het voordeel was van vrouwen, vonden er gedwongen sterilisaties plaats. De vraag is hoe en waarom dat kon gebeuren. Dat wordt in deze scriptie onderzocht met de volgende onderzoeksvraag: Waarom leidde het beleid van Fujimori tot de grootschalige gedwongen sterilisatie tussen 1996 en 2000 in Peru?

Er bestaat al enige literatuur over dit onderwerp. Jelke Boesten heeft in haar boek *Intersecting Inequalities: Women and Social Policy in Peru, 1990-2000* onderzoek gedaan naar de verschillende ongelijkheden die samenkomen bij seksueel geweld jegens vrouwen in Peru.³ Zij heeft vanuit verschillende vormen van beleid gekeken naar de mechanismen die ongelijkheid bij vrouwen op basis van geslacht, klasse en etniciteit in stand houden of versterken. Betsy Hartmann heeft in *Reproductive Rights and Wrongs: The Global Politics of Population Control* uitvoerig onderzoek gedaan naar reproductieve rechten en wereldwijd beleid omtrent populatiecontrole.⁴ Zij benoemt de misconceptie dat overpopulatie ten grondslag ligt aan vele problemen in derdewereldlanden, die in mijn eerste hoofdstuk aan bod zal komen. Zowel Boesten als Hartmann hebben aspecten in Peru geanalyseerd die van invloed zijn geweest op de sterilisaties. Christina Ewig onderzocht de sterilisaties zelf en bestudeerde wat zij noemt het ‘feministische discours’ in het PSRPF.⁵ Ewig beargumenteert dat Fujimori de progressieve retoriek op de internationale conferentie in Beijing als dekmantel gebruikte voor persoonlijk gewin.

² Christina Ewig, ‘Hijacking Global Feminism: Feminists, the Catholic Church, and the Family Planning Debacle in Peru’, *Feminist Studies* 32 (2006) 633.

³ Jelke Boesten, *Intersecting inequalities: women and social policy in Peru, 1990-2000* (University Park, Pa 2010).

⁴ Betsy Hartmann, *Reproductive rights and wrongs: the global politics of population control* (zp 2016).

⁵ Christina Ewig, ‘Hijacking Global Feminism’ (2006)

Bovenstaande onderzoeken zijn van grote waarde en zullen op verschillende wijzen terugkomen in deze scriptie. Een hiaat in het historiografische debat is een antwoord op de vraag hoe internationaal en nationaal discours hebben bijgedragen aan de uitvoering van het beleid. Bovendien ontbreekt een analyse van hoe de vrouwen zelf over de sterilisaties dachten en hoe zij het beleid ervaren hebben. Het doel van deze scriptie is om een inzicht te geven in de overtuigingen die vanuit verschillende niveaus hebben bijgedragen aan de wijze waarop zowel de mensen-, vrouwen-, als reproductieve rechten van de inheemse vrouwen in Peru zijn geschonden.

Om mijn hoofdvraag te beantwoorden, zal ik daarom vanuit vier verschillende relevante perspectieven naar de sterilisatie kijken, respectievelijk internationaal, nationaal, stedelijk en ruraal niveau. De sterilisaties vonden, zoals gezegd, plaats bij inheemse vrouwen woonachtig op het platteland van Peru. Door vanuit bovengenoemde perspectieven in te zoomen vanaf een internationaal niveau naar uiteindelijk het platteland biedt dit onderzoek inzicht in de verschillende factoren die een rol hebben gespeeld bij de sterilisaties. Ik wil onderzoeken op welke manier discours van internationaal niveau van invloed is op nationaal niveau en uiteindelijk op het individu. Middels een discoursanalyse zal ik de story-lines van de vier verschillende perspectieven uiteenzetten. Maarten Hajer heeft in zijn boek *The Politics of Environmental Discourse* onderzoek gedaan naar vertoog in politiek beleid. Hajer omschrijft het begrip van story-line als volgt:

A story-line, (...), is a generative sort of narrative that allows actors to draw upon various discursive categories to give meaning to specific physical or social phenomena. The key function of story-lines is that they suggest unity in the bewildering variety of separate discursive component parts of a problem.⁶

Het idee is dat actoren gebruikmaken van een story-lines om duiding te geven aan een gebeurtenis, probleem of fenomeen. Hij stelt dat een discours bestaat in een bepaalde context, bijvoorbeeld het debat over overpopulatie. Binnen dit complexe discursieve veld – het geheel aan overtuigingen, wetenschappelijke inzichten en beleid – produceren actoren story-lines, i.e. kernachtige verhalen waarin een probleem wordt gedefinieerd en een oplossing wordt gegeven. Niet alleen creëert een discours een discursieve praktijk, maar ook is er een wisselwerking

⁶ Maarten A. Hajer, *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process* (Reprinted; Oxford 2002) 53.

tussen de bestaande context en de actor die een narratief creëert of in stand houdt.⁷ Een analyse van de story-lines toont de overtuiging van waaruit de verschillende actoren opereren.

Binnen elk perspectief zal ik onderzoeken hoe actoren het probleem, de oorzaak en de oplossing definiëren. Voor de discoursanalyse maak ik gebruik van primaire bronnen, wisselend van rapporten en wetenschappelijke teksten, speeches, interviews en tot slot de 174 getuigenissen van Peruviaanse vrouwen. In deze scriptie tracht ik deze getuigenissen voorop te zetten. De eerste drie hoofdstukken dienen om een begrip te krijgen van de context waarin de inheemse vrouwen onderworpen werden aan het PSRPF. In het vierde hoofdstuk staan de inheemse vrouwen zelf centraal met een analyse aan de hand van de getuigenissen. Verder zal ik kijken naar de wijze waarop een story-line per perspectief relateert aan de praktijk. Op die manier toon ik aan wat de wisselwerking is tussen een uitgesproken discours en de realiteit.

Een tekortkoming bij het gebruik van deze bronnen is dat ik voor alle bronnen een Engelse vertaling gebruik, omdat mijn Spaans niet toereikend is en ik geen Quechua spreek. Deze Engelse vertalingen heb ik niet zelf gemaakt, maar zijn vervaardigd door de instituten en auteurs waar de bronnen van afkomstig zijn.

In het eerste hoofdstuk kijk ik naar het internationale vertoog rondom overpopulatie en de wijze waarop het verwickeld geraakt is in reproductiebeleid. In het tweede hoofdstuk blijkt vervolgens dat een discours niet enkel een discursieve praktijk is en op die manier macht uitoefent, maar dat er een narratief gecreëerd kan worden om een ander doel te maskeren. Dit hoofdstuk gaat in op het nationale reproductiebeleid in Peru en de context waarin het PSRPF kon ontstaan. Het derde hoofdstuk behandelt de rol van de feministen- en vrouwenbeweging in Peru, omdat deze het beleid van Fujimori in eerste instantie juist steunde. Dit hoofdstuk toont het mogelijke gevaar van beleid opgesteld aan de hand van een narratief dat niet overeenkomt met de praktijk. Tot slot komen in het vierde hoofdstuk de vrouwen zelf aan het woord en zal ik hun story-line tonen. In dit hoofdstuk zal ik voor de praktijk kijken naar de ‘embodiment’ van vrouwen, de wijze waarop zij in de wereld geworden zijn.⁸ Dit omvat de ontwikkeling van de lichamen van de vrouwen zowel in sociale als in fysieke zin en alle factoren die daarop van invloed zijn geweest. Hierin komen de vier perspectieven samen, omdat alle perspectieven van invloed zijn geweest op de wording van deze vrouwen: enerzijds op het idee dat de Peruviaanse

⁷ Ibidem.

⁸ Lisa Helps, ‘Body, Power, Desire: Mapping Canadian Body History’, *Journal of Canadian Studies* 41 (2007) 126–150.

bevolking heeft van de vrouwen, als inheems, arm en vrouw en anderzijds op het fysieke lichaam van de vrouwen.

Door vanuit het lichaam van de inheemse vrouwen naar de geschiedenis te kijken, krijg ik een inzicht in de factoren die een rol hebben gespeeld in de sterilisaties en de gevolgen daarvan. Bovendien kom ik erachter wat de rol van de vrouwen zelf was in de sterilisatie, in hoeverre zij agentschap hadden over het proces van hun lichamelijke wording. Lisa Helps beargumenteert dat het lichaam een onderhandeling is tussen de materialiteit en het discours, beiden zijn dus van invloed op de wording. Door gedurende dit hele onderzoek naar zowel het discours als de praktijk te kijken tracht ik een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de wording van deze vrouwen. Volgens Helps is het nut van lichaamsgeschiedenis als volgt: ‘Reconfiguring both the site where power lies and the type and timbre of power allows historians to ask new questions about both bodies and relations to power.’⁹ Door zowel naar de grotere machthebbende instituten te kijken via het internationale en nationale perspectief, als naar de vrouwenbeweging en de inheemse vrouwen en hun lichaam, kan ik de wisselwerking tussen de context en het individu analyseren als ook de rol van actoren die top-down werken en zij die bottom-up werken.

⁹ Helps, ‘Body, Power, Desire’, 134.

Hoofdstuk 1: The Population Bomb

I do not think my language was too apocalyptic in the population bomb, my language would be even more apocalyptic today. The idea that every woman should have as many babies as she wants is to me exactly the same kind of idea as everybody ought to be permitted to throw as much of their garbage into their neighbors backyard as they want.¹⁰

In 2015 reflecteerde bioloog Paul Ehrlich in een interview met de *New York Times* op zijn werk *The Population Bomb* uit 1968. Ehrlichs wetenschappelijke ideeën werken tot op heden door op het internationale politieke toneel. Tijdens de tweede helft van de jaren zestig domineerde de angst voor de gevolgen van een overbevolkte aarde. Overbevolking zou leiden tot allerlei crises, met als meest catastrofale gevolg het einde van de planeet, en daarmee de mensheid.

Toen Ehrlich zijn boek uitbracht in 1968, was hij niet de eerste die overpopulatie als probleem bestempelde. In navolging van Thomas Malthus zag Ehrlich overpopulatie als het grootste probleem van de tijd waarin hij leefde. De malthusiaanse theorie gaat ervan uit dat er een grens is aan de groei van de bevolking in verhouding tot het voedsel dat de wereld kan produceren: het malthusiaanse plafond. Waar de mensheid exponentieel groeit, stijgt het percentage land waarop eten verbouwd kan worden lineair. Het overschrijden van de juiste verhouding zou catastrofale gevolgen hebben.¹¹ Ehrlich bouwt in zijn werk voort op dit idee van overpopulatie en de gevolgen ervan voor de wereld. *The Population Bomb* was uniek vanwege de alarmerende toon en het emotionele appèl dat het deed op de bevolking.¹² Om deze reden zal aan de hand van Ehrlichs werk zal gekeken worden naar het wetenschappelijke internationale discours. Dit narratief omtrent overpopulatie heeft sinds 1960 een bepalende rol in de gezinsplanning en reproductiebeleid. Met de *Conference on Population and Development* in Caïro in 1994 zou de positie van de vrouw binnen dit beleid versterkt worden. De gepresenteerde *Program of Action* werd geprezen om het vrouwvriendelijke karakter.

In dit hoofdstuk wordt het werk van Ehrlich gebruikt in de discoursanalyse om te achterhalen waar het idee van overpopulatie vandaan komt. Zijn werk presenteert een storyline bestaande uit het probleem, de oorzaak en de oplossing. Vervolgens staat de internationale

¹⁰ Ehrlich in New York Times <https://www.nytimes.com/2015/06/01/us/the-unrealized-horrors-of-population-explosion.html> (geraadpleegd 29 november 2020).

¹¹ Malthus, T. R., en Inc Ebrary, *An Essay on the principle of population*. (London 2001).

¹² Pierre Desrochers, en Christine Hoffbauer, 'The Post War Intellectual Roots of the Population Bomb', *The Electronic Journal of Sustainable Development* 3 (2009) 91.

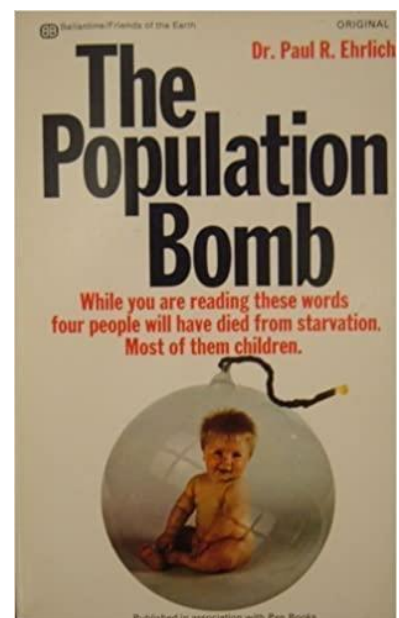
conferentie van 1994 centraal. Op deze manier wordt duidelijk op welke wijze overpopulatie verwickeld is geraakt in reproductiebeleid en vrouwenrechten.

Dit hoofdstuk zal twee dingen aantonen. Ten eerste wordt duidelijk dat Ehrlichs werk gevoed was door malthusiaanse angst, waarbij overpopulatie leidt tot grote catastrofe. Ten tweede zal blijken dat overpopulatie als drijfveer voor reproductiebeleid niet leidt tot ‘empowerment’ van vrouwen, maar vrouwen juist de keuze in anticonceptie ontnemt. Ook bij de conferentie in 1994 vormde overpopulatie, ondanks het verbeterde discours, een belangrijke factor in het debat. De problematische relatie tussen overpopulatie en gezinsplanningsbeleid steunt op een aantal aannames die in dit hoofdstuk besproken worden.

‘All can be traced to *too many people*’

Ehrlich ziet duidelijk een probleem: de wereld is overbevolkt. Hij maakt in zijn boek een onderscheid tussen ontwikkelde en onderontwikkelde landen. Hoewel de ontwikkelde landen ook overbevolkt zijn, is het probleem in de onontwikkelde landen nog groter.¹³ Volgens Ehrlich zijn er twee mogelijkheden, of we komen met een ‘birth-rate solution’, of we worden ingehaald door de ‘death-rate solution’.¹⁴ Het laatste kan op twee manieren tot uiting komen. Ten eerste spreekt hij van hongersnood als gevolg van overbevolking. Zo benoemt hij: ‘There is not enough food today. How much there will be tomorrow is open for debate.’¹⁵ Dit probleem werd ook getoond op de voorkant van het boek.¹⁶ Hier werd de hongersnood, met name onder kinderen, benadrukt.

Ten tweede leidt overbevolking tot ‘progressive deterioration of our environment’. De achteruitgang van het milieu leidt op lange termijn tot meer doden dan het tekort aan voedsel. Deze achteruitgang bestaat onder andere uit pesticiden waarmee het land wordt bespoten, de grote hoeveelheid uitlaatgassen in de lucht en de ecologische achteruitgang van de bodemgrond. Amerika betaalt

Figuur 2: Cover van 'The Population Bomb'

¹³ Ehrlich, *The Population Bomb*, 24.

¹⁴ Ehrlich, *The Population Bomb*, 34.

¹⁵ Ehrlich, *The Population Bomb*, 44.

¹⁶ Zie Figuur 2: Cover van 'The Population Bomb', <https://www.amazon.com/Population-Bomb-PAUL-EHRLICH-1971-05-03/dp/B01FGN2911> (geraadpleegd op 05-04-2021).

een prijs voor de hoge voedselproductie, zo stelt Ehrlich, namelijk de achteruitgang van het land waarop eten wordt verbouwd. Ehrlich baseert zijn argument op de geschiedenis:

The history of similar deterioration in other parts of the world is clear (...). It stretches back to the cradles of civilization (...), where in many places deserts now occupy what were once rich and productive farmlands.¹⁷

De hoge voedselproductie die nodig is om de wereld te voeden is dus onlosmakelijk verbonden met achteruitgang van de grond. De achteruitgang van het klimaat leidt tevens tot ‘a deteriorating ‘physic environment’¹⁸. Ehrlich vraagt zich hardop af of er sprake is van mentale schade en concludeert ‘Riots, rising crime rates, disaffection of youth and increaed drug usage seems to indicate that we are (deteriorating).’¹⁹ De problemen die hij beschrijft zijn niet van de toekomst, ze bestonden al op het moment dat Ehrlich *The Population Bomb* schreef. Samengevat komt het neer op het volgende:

The casual chain of the deterioration is easily followed to its source. Too many cars, factories, detergent, pesticide, multiplying contrails, inadequate sewage treatment plants, too little water, too much carbon dioxide – all can be traced easily to *too many people*²⁰

Overpopulatie komt doordat er te veel baby’s worden geboren en te weinig mensen sterven. Op het moment dat Ehrlich zijn boek schrijft, wordt er nog te weinig gedaan om overpopulatie tegen te gaan. In het hoofdstuk ‘What is Being Done?’ beschrijft Ehrlich de oorzaak van het probleem in 1968, namelijk de tekortkomingen in wereldwijd beleid. Dit is er namelijk op gericht om de gevolgen van overbevolking tegen te gaan. Er is wel sprake van gezinsplanning, maar dit is niet effectief genoeg. Het is niet voldoende om mensen enkel de mogelijkheid tot anticonceptie te bieden, want op die manier blijft de bevolking groeien. Dit geldt met name voor de onderontwikkelde landen, omdat zij grote families willen, stelt Ehrlich. Voor Ehrlich is het beleid rondom gezinsplanning in 1968 als dweilen met de kraan open: ‘‘Family Planning’’ is all too often used to lock the barn door after the horse is stolen.’²¹

¹⁷ Ehrlich, *The Population Bomb*, 48.

¹⁸ Ehrlich, *The Population Bomb*, 64.

¹⁹ Ehrlich, *The Population Bomb*, 64.

²⁰ Ehrlich, *The Population Bomb*, 66 citaat ingekort, nadruk zelf aangebracht.

²¹ Ehrlich, *The Population Bomb*, 83.

Ehrlich beschrijft nog twee andere tekortkomingen die zich focussen op de gevolgen van overpopulatie. Ten eerste noemt hij het produceren van meer voedsel. Hij ziet dit als een vorm van optimisme die niet strookt met de realiteit. Het is niet mogelijk om voldoende voedsel te produceren voor de groeiende bevolking want ‘land that is not farmed today is not farmed for excellent reasons – bad soil, lack of water, unsuitable climate’.²² Ten tweede noemt Ehrlich het beschermen van het klimaat als oplossing. Hij stelt echter dat hier in de praktijk vooral veel over gepraat en weinig uitgevoerd wordt. De gevolgen van overpopulatie zijn de groot en huidige oplossingen niet toereikend. Zijn vertrouwen in deze ‘oplossing’ blijkt uit de zin waarmee hij het hoofdstuk afsluit: ‘Are we protecting ourselves from subtle and chronic poisoning? The answer is obvious – the palliatives are too few and too weak. The patient continues to get sicker.’²³

‘What needs to be done’

Voor Ehrlich is de oplossing op het overpopulatieprobleem helder, de bevolkingsgroei moet tot een nulpunt komen of de populatie moet afnemen. Hij geeft in zijn boek een aantal radicale mogelijkheden en voorbeelden van manieren waarop deze bevolkingscontrole uitgevoerd kan worden. Individuele gezinsplanning is volgens Ehrlich niet voldoende: anticonceptie geeft de mogelijkheid om het aantal kinderen te plannen, maar lost het probleem in de praktijk niet op. Ehrlich ziet de *population control* eerder als iets wat van bovenaf moet gebeuren, over de bevolking als een geheel. Het is eenvoudig en kwantitatief, de verhouding tussen geboortes en sterftegevallen moet tot nul komen of negatief worden.²⁴ De uitvoering ervan is echter complex. De Verenigde Staten is de voornaamste speler in het gevecht tegen de bevolkingsgroei.²⁵ Gedwongen controle, zowel in binnen- als buitenland is nodig om de overpopulatie tegen te gaan. Een voorbeeld van een oplossing is het toevoegen van tijdelijke sterilisatiemiddelen aan het drinkwater of voedsel. Ehrlich beaamt zelf al dat dit nooit in beleid opgenomen zou worden. Een ander voorbeeld is extra belasting doorvoeren op producten die kinderen nodig hebben: ‘since large families require more services, why not make them pay for them?’²⁶

Nadat Ehrlich heeft uitgelegd wat het probleem is en wat de VS in eigen land kan doen om het goede voorbeeld te geven, gaat hij verder door op hoe de VS invloed moet uitoefenen op de ontwikkelingslanden. ‘We must be relentless in pushing for population control around

²² Ehrlich, *The Population Bomb*, 96.

²³ Ibidem, 130.

²⁴ Ibidem, 131.

²⁵ Ibidem, 132.

²⁶ Ibidem, 137.

the world'²⁷. Niets is te veel is als het uiteindelijke doel maar bereikt wordt: een balans tussen het aantal geboortes en sterfgevallen op aarde. In zijn retoriek is zelfs gedwongen sterilisatie bij vrouwen een middel dat het doel heiligt. Hij verontschuldigt zich ervoor dat hij geen mooiere oplossingen kan bieden maar: 'a cancer is an uncontrolled multiplication of cells; the population explosion is an uncontrolled multiplication of people.'²⁸

Overpopulatie als drijfveer achter reproductiebeleid

Ehrlichs werk steunde, evenals het malthusiaanse gedachtengoed, op een belangrijke aanname. Het ging uit van het idee dat armoede en honger bestaan in relatie tot de hoeveelheid mensen en niet, zoals Betsy Hartmann benoemt, door een verkeerde distributie van voedsel en grondstoffen.²⁹ Gezinsplanning werd internationaal de oplossing, waarbij het met name het Westen invloed uitoefende op de Derde Wereld. De armoede in arme landen toonde de gevolgen van overpopulatie, zo was de consensus.

In de jaren vijftig, voorafgaand aan Ehrlichs werk, kwam er op de ontwikkelingsagenda meer aandacht voor enerzijds de groeiende wereldpopulatie en anderzijds de ontwikkelingen in de hand houden van de vruchtbaarheid van vrouwen.³⁰ Vanaf 1954 vond er iedere tien jaar een internationale conferentie over bevolking en ontwikkeling plaats.³¹ Sindsdien heeft de VS sterk ingezet op ontwikkelingshulp die de bevolkingsgroei in derdewereldlanden moest remmen. Op grote schaal werden fondsen en programma's opgezet die hebben bijgedragen een 'epistemic community', een term bedacht door Peter Haas.³² Deze gemeenschap, waaronder de Wereldbank en USAID, hield zich bezig met de wereldbevolking en de ontwikkeling ervan. In 1962 kwamen de Verenigde Naties met een resolutie waarin stond dat de armste mensen in de meest onontwikkelde landen de meeste kinderen kregen.³³ Hieruit vloeide de argumentatie dat te veel kinderen leidde tot meer armoede en een slechte economie. Dit idee werd omarmd

²⁷ Ibidem, 166.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Betsy Hartmann, *Reproductive rights and wrongs: the global politics of population control* (2016) 21. Hartmann gaat in haar boek in op het idee van overpopulatie en ontkracht dat het een probleem is. Hier is meer literatuur over te vinden: er is veel kritiek op het malthusianisme. Vanwege de omvang van deze scriptie ga ik niet verder in op de vraag of Ehrlichs overtuiging klopt, maar op de gevolgen van zijn werk en het malthusiaanse gedachtengoed.

³⁰ Sandra D. Lane, 'From population control to reproductive health: An emerging policy agenda', *Social Science & Medicine* 39 (1994) 1303–1314, 1307.

³¹ Ines Smyth, 'Gender analysis of family planning: Beyond the feminist vs. population control debate', in: Cecile Jackson en Ruth Pearson, ed., *Feminist visions of development: gender analysis and policy* (London ; New York 1998) 210-238, 218.

³² Peter Haas, 'Epistemic Communities', in: Daniel Bodansky, Jutta Brunnée en Ellen Hey ed., *The Oxford Handbook of International Environmental Law* (zp 2008)

³³ Lane, 'From population control to reproductive health', 1307.

door de epistemische gemeenschap, die zich vanaf dat moment focuste op gezinsplanning, met name bij vrouwen in derdewereldlanden.³⁴

Op basis van de demografische transitie en daarmee economische ontwikkelingen naar aanleiding van de Industriële Revolutie in Europa, en op basis van werken van wetenschappers zoals Ehrlich gingen beleidsmakers en economen ervanuit dat de economie verbeterde als de bevolkingsgroei onder controle werd gehouden. Op die manier zou de economische situatie in armere landen vooruitgaan op het moment dat vrouwelijke vruchtbaarheid in de hand werd gehouden.³⁵ Internationaal leidde deze argumentatie ertoe dat gezinsplannings- en reproductiebeleid werd ingevoerd om de gevolgen van overpopulatie op te lossen en voorkomen. Het gevolg was dat de vrouwelijke reproductie in relatie kwam te staan tot economische doelen.³⁶ Het probleem met deze vorm van bevolkingscontrole is dat het uitgaat van mathematische rekensommen en modellen en niet kijkt naar de verschillende situaties per land en regio.³⁷ In het verlengde daarvan werd het succes van het beleid eveneens gebaseerd op cijfers, namelijk de mate waarin vrouwen zich voortplanten. De overtuiging dat armoede voortkomt uit overpopulatie leidde er dus toe dat gezinsplanningsbeleid met name op de ontwikkelingslanden werd gericht, waar de armoede zichtbaar was.

Opportunistische verandering

Gezinsplanningsbeleid was voornamelijk gefocust op vrouwen, wat in veel gevallen heeft geleid tot dwang en mishandeling onder het mom van ‘population control’. Na 1994 zou hier verandering inkomen vanwege een vrouwvriendelijk discours, maar de uitvoering in de praktijk rijmde niet met het progressieve beleid.

In 1994 vond de *International Conference on Population and Development* plaats in Caïro. Op de conferentie was sprake van een nieuw discours, waarbij niet ‘population control’, maar ‘empowerment’ van vrouwen centraal stond.³⁸ In Caïro werd een *Program of Action* gepresenteerd, met daarin doelstellingen voor deelnemende landen omtrent overbevolking. In de aanloop naar deze conferentie leverden verschillende vrouwenrechtenorganisaties een aanzienlijke bijdrage aan het document dat op deze conferentie werd gepresenteerd.

³⁴ Smyth, ‘Gender analysis of family planning’, 230.

³⁵ Lane, ‘From population control to reproductive health’, 1307.

³⁶ Hartmann, *Reproductive rights and wrongs*, 10.

³⁷ Lars Bondestam, ‘The Political Ideology of Population Control’, in: Hamza Alavi en Teodor Shanin ed., *Introduction to the Sociology of “Developing Societies”* (London 1982) 252–259, 259.

³⁸ Lane, ‘From population control to reproductive health’, 1309.

Van daadwerkelijk 'empowerment' was echter buiten het discours geen sprake. Betsy Hartmann beargumenteert dat de toon van de retoriek in het programma opportunistischer werd, terwijl er in de praktijk niets veranderde.³⁹ Gezinsplanningsprogramma's waren met name gericht op het verminderen van de vruchtbaarheid en andere zaken, zoals de gezondheidszorg, werden uitgesloten. Hierbij werd gefocust op de traditionele rol van de vrouw als moeder. Andere aspecten van de reproductieve gezondheid werden genegeerd.⁴⁰ Gezinsplanningsbeleid leidt niet tot verbetering voor vrouwen wanneer er alleen wordt gefocust op de reproductie. Essentieel is een goede educatie, gezondheidszorg, economische situatie en sociale status.⁴¹

Veel misstanden werden bovendien goedgepraat onder het overpopulatie-discours. Patricia en Roger Jeffery benoemen dat het dwingende aspect van gezinsplanningsbeleid vaak genegeerd werd omdat overpopulatie gezien werd 'as a sufficient reason to sideline questions about the safety and control of technologies, and to ignore adverse findings.'⁴² Zo was er in China tot 2015 sprake van een eenkindpolitiek waarbij de overheid sterk inzette op definitieve methodes van anticonceptie. Hierbij was er sprake van gedwongen abortus en zijn mensenrechten op grote schaal geschonden.⁴³ Het *United Nations Population Fund* (UNFPA) verleende lange tijd financiële steun aan dit beleid. Bovendien ontvingen de Chinese minister van gezinsplanning Qian Xinzhong en de Indiase premier Indira Gandhi de VN-populatieprijs voor 'the most outstanding contribution to the awareness of population questions'. Zij waren verantwoordelijk voor respectievelijk de eenkindpolitiek en grootschalige gedwongen sterilisatie in India in de jaren '70.⁴⁴

Hoewel er vooruitgang was geboekt in de retoriek op internationaal niveau na 1994, blijkt dat die ideeën vaak maar deels en instrumenteel werden ingezet.⁴⁵ Er bestond consensus tussen de verschillende deelnemende partijen op de conferentie in Caïro, maar dat kwam niet door een veranderend perspectief vanuit neo-malthusiaanse kant, eerder 'through finding language that was general enough to allow for diverse interpretations.'⁴⁶

³⁹ Ibidem, 220.

⁴⁰ Patricia Jeffery and Roger Jeffery, 'Silver Bullet or Passing Fancy? Girls' Schooling and Population Policy', in: Cecile Jackson en Ruth Pearson, ed., *Feminist visions of development: gender analysis and policy* (London ; New York 1998) 239-258, 242.

⁴¹ Lars Bondestam, 'The Political Ideology of Population Control', in: Hamza Alavi en Teodor Shanin ed., *Introduction to the Sociology of "Developing Societies"* (London 1982) 252-259, 259.

⁴² Jeffery and Jeffery, 'Silver Bullet or Passing Fancy?', 242.

⁴³ Hartmann, *Reproductive rights and wrongs*, 35.

⁴⁴ Hartmann, *Reproductive rights and wrongs*, 135.

⁴⁵ Smyth, 'Gender analysis of family planning', 227.

⁴⁶ Jocelyn DeJong, 'The role and limitations of the Cairo International Conference on Population and Development', *Social Science & Medicine* 51 (2000) 951.

Conclusie

Het malthusianisme in *The Population Bomb* stoelt op de aanname dat overbevolking, met name in de Derde Wereld, leidt tot armoede. In veel delen van de wereld wordt nog altijd het idee gedoceerd dat overpopulatie tot problemen leidt. Bovendien is het een belangrijk politiek argument voor de rijke elite om ongelijkheid uit te leggen en te legitimeren.⁴⁷ In 1994, voorafgaand aan de conferentie in Caïro schrijft B. Hartmann een kritische analyse over het idee van overpopulatie. In 2016 schrijft ze het voorwoord voor een vernieuwde editie van haar boek.⁴⁸ Zij stelt zelfs dat na 1994 de ontwikkelingsklok met betrekking tot reproductieve rechten terug in tijd is gedraaid, zo zijn veel besproken ideeën en inzichten niet in de VN millenniumdoelen meegenomen.⁴⁹

De vrouw is de ‘producerende factor’ en de oplossing voor overpopulatie is dan ook vooral gericht op het in de hand houden van de vrouwelijke voortplanting, met name in de armere delen van de wereld. Dit heeft ertoe geleid dat met name vrouwen in de derde wereld slachtoffer werden van gezinsplanningsbeleid, een beleid dat weinig rekening houdt met factoren los van de vrouwelijke vruchtbaarheid. Hoewel in 1994 een nieuwe wind waaide in het overpopulatiedebat, veranderde er in de praktijk weinig. Beleid omtrent reproductie kan niet daadwerkelijk *empowering* zijn zolang overpopulatie een belangrijke achterliggende drijfveer is.

⁴⁷ Hartmann, *Reproductive rights and wrongs*, 9.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

Hoofdstuk 2: ‘The tools necessary to make decisions about their own lives’

Na de conferentie over overpopulatie in Caïro in 1994, vond er in 1995 een conferentie over vrouwen plaats in Beijing. President Fujimori was als enig mannelijk staatshoofd aanwezig op deze conferentie. Hier presenteerde hij het PSRPF als progressief gezinsplanningsbeleid, dat naadloos overeenkwam met het discours uit Caïro. In deze retoriek stond gelijkheid voor de vrouw en keuzevrijheid in anticonceptie voorop. Fujimori’s discours wees dus op vooruitgang, maar onder het PSRPF hebben de ruim 300.000 ongewenste sterilisaties plaatsgevonden.

In dit hoofdstuk staat centraal hoe de Peruviaanse overheid bijdroeg aan de grootschalige sterilisatie van inheemse vrouwen in Peru. Twee sterk heersende opvattingen in Peru waren hierin belangrijk. Eén daarvan is het eerdergenoemde malthusiaanse idee van overpopulatie dat leidt tot een gebrek aan voedsel en armoede. Een tweede opvatting komt voort uit de eugenetica, het idee dat de inheemse en armere bevolking in Peru een rem op de nationale vooruitgang vormden. Door deze ideeën te koppelen aan de retoriek van de conferentie in Caïro creëerde Peru een wereldwijd geaccepteerd beleid, met een onderliggende eigen agenda.

De speech van Fujimori op de *Conference on Women* in Beijing in 1995 presenteert de story-line. Vervolgens wordt gekeken naar de context waarin het beleid plaatsvond. Tot slot wordt duidelijk dat de redevoering van Fujimori niet correspondeerde met de praktijk.

‘I believe that this is not a simple assembly of women, but a forum of fighters’

De speech van Fujimori kwam in veel opzichten overeen met de Program of Action uit Caïro. Armoede, met name bij vrouwen, stond centraal: ‘Poverty has a female’s face.’ Crises raakten vrouwen twee keer zo hard als mannen en Fujimori benoemde dat hij het leed van de vrouwen van dichtbij had gezien. Er was tevens een groot tekort aan informatievoorzieningen en gezondheidsdiensten. Met name de Katholieke Kerk was de oorzaak van ontbrekende vrije anticonceptie: ‘The Church is trying to prevent the Peruvian State from carrying out a modern and rational policy of family planning.’ Zo verzette de kerk zich tegen een wet waarbij vrijwillige sterilisatie werd toegestaan. Het instituut stond een open en rationeel debat in de weg.

Met name vrouwen ondervonden de consequenties van het standpunt van de kerk, desondanks vormden zij juist ook een deel van de oplossing. Fujimori legde de nadruk op het feit dat vrouwen vaak zowel ‘de armste van de armsten’, als sleutelfactoren waren in de

ontwikkelingen van het land.⁵⁰ ‘Women are the Architects of the ‘Peruvian Miracle’’, hiermee doelde Fujimori op de economische wederopbouw na de hyperinflatie, waarbij vrouwen een grote rol hadden gespeeld. Vrouwen moesten bijdragen aan het ontwikkelingsbeleid: ‘I believe that when designing state policies, women must be included as a main agent of development’.⁵¹ Een belangrijk onderdeel van het beleid voor sociale ontwikkeling en tegen armoede was het PSRPF. Hierin stond autonomie voor vrouwen voorop: ‘Thus, women can have at their disposal with full autonomy and freedom, the tools necessary to make decisions about their own lives.’⁵² Gedurende de volledige speech benadrukte Fujimori het belang van vrouwen en de stappen die Peru zou ondernemen om armoede onder vrouwen tegen te gaan. Tot slot noemde hij nog een keer gezinsplanning als de oplossing tegen armoede en de lage sociale status van de vrouw:

These family planning methods are now legally available in Peru within the reach of women, men, and families of all social classes – so that they can use them, I underline this, free and responsibly or not use them, if they opt for a different solution according to their personal or family beliefs.⁵³

De speech kwam nagenoeg overeen met het discours in de *Program of Action* van Caïro in 1994.⁵⁴ De woorden van Fujimori ontvingen internationaal veel lof en Peru kreeg voor de PSRPF financiële steun vanuit USAID.

De voorganger van Fujimori, Alan García, zette de eerste stappen richting een beleid om overpopulatie tegen te gaan. Hij hield het bij natuurlijke vormen van anticonceptie, zoals periodieke onthouding en het praktiseren van coïtus interruptus.⁵⁵ Dit was het eerste vanuit de staat gefundeerde beleid omtrent gezinsplanning, met name gefocust op economische vooruitgang door het tegengaan van overpopulatie.⁵⁶ Dit was vooruitstrevend, want voorafgaand aan de jaren '90 speelde de *Population Bomb* nog geen rol in Peru.⁵⁷ Dit kwam

⁵⁰Program of Action Objective 3.16 p 22
https://www.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf Engelse versie Program of Action herzien 2014 (geraadpleegd op 14-01-2021).

⁵¹ <https://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/conf/gov/950915131946.txt> Engelse vertaling van speech Alberto Fujimori 15 september 1995 (geraadpleegd op 14-01-2021).

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf Engelse versie Program of Action herzien 2014 (geraadpleegd op 14-01-2021).

⁵⁵ Jelke Boesten, *Intersecting inequalities: women and social policy in Peru, 1990-2000* (University Park, Pa 2010) 77.

⁵⁶ Ewig, ‘Hijacking Global Feminism’, 632.

⁵⁷ Boesten, *Intersecting inequalities*, 77.

enerzijds door de sterke invloed van de Katholieke Kerk, die tegen moderne vormen van anticonceptie was, en anderzijds doordat Peru zich sterk afzette tegen Amerikaans imperialisme en daarmee tegen de import van anticonceptie.⁵⁸ President Fujimori maakte de sprong van natuurlijke vormen van anticonceptie naar de mogelijkheid tot sterilisatie. Zijn overheid zette het *Programa Nacional de Población* op⁵⁹. Dit beleid had drie doelen: de groei van de populatie omlaag brengen tot een maximum van twee procent groei, vrouwen zelf laten bepalen hoeveel kinderen ze kregen en meer gelijkheid voor vrouwen in socioculturele, politieke en economische sfeer in het land.⁶⁰ Vanaf 1990 kwamen de eerste hervormingen en dezen werden vanaf 1995 breder doorgevoerd.

Opnieuw een Peruviaans wonder

Op papier waren de speech en het beleid van Fujimori erop gericht armoede onder vrouwen tegen te gaan en hun sociale status te verbeteren. In de leidde dit echter tot 300.000 onvrijwillige sterilisaties. Christina Ewig beargumenteert dat Fujimori het discours van Caïro ‘kaapte’ en gebruikte voor eigen malthusiaans-economische doeleinden.⁶¹ Door de bevolkingsgroei te remmen, zou armoede verminderen. Toen Fujimori president werd ging het economisch zeer slecht met Peru. Zowel vanuit het binnen- en buitenland kwam daardoor druk op de overheid. Om de armoede tegen te gaan werden doelen opgesteld, beschreven in het document ‘Social Policy: Situation and Perspectives’.⁶² De vooruitgang werd gebaseerd op dertien indicatoren.⁶³ Een daarvan was het aantal vrouwen waarbij een permanente methode van gezinsplanning zou worden toegepast. Er werden geen andere methodes voor gezinsplanning en anticonceptie benoemd. Deze indicator toont dat de mogelijkheid tot reproductie werd gezien als een oorzaak van armoede: een groot aantal gesteriliseerde vrouwen gold als vooruitgang. Sterilisatie is permanent en een zeer kosteneffectieve methode als het gaat om reproduceerbaarheid. De nadruk op een permanente methode kwam niet overeen met de speech van Fujimori, waarin juist de vrije wil sterk werd benadrukt. Carlos Amburú, de baas van de nationale bevolkingsadviesraad in 1996, observeerde bovendien dat Fujimori een duidelijke motivatie had om de bevolkingsgroei zo kosteneffectief mogelijk te remmen.⁶⁴

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Hier viel PSRPF onder.

⁶⁰ Boesten, *Intersecting inequalities*, 79.

⁶¹ Ewig, ‘Hijacking Global Feminism’, 632.

⁶² Ibidem, 643.

⁶³ Ibidem, 643.

⁶⁴ Boesten, *Intersecting inequalities*, 82.

In zowel het *Program of Action* van Caïro, als in het Peruviaanse beleid stond vrije keuze in anticonceptie voorop, maar het succes werd gemeten aan permanente methodes. Quota werden ingevoerd waaraan lokale artsen moesten voldoen.⁶⁵ De gezinsplanningsadviseur, Eduardo Yong Motta, aangesteld door de Fujimori, belde wekelijks om nieuwe quota in te stellen en de behaalde quota te bespreken.⁶⁶ Deze quota hadden veel invloed op de gezondheidsmedewerkers: wanneer een doel niet behaald werd, riskeerden artsen hun baan.⁶⁷ Ook werden er financiële prikkels gegeven aan de vrouwen om de quota te behalen. Met name arme, inheemse vrouwen waren slachtoffer van deze praktijken.⁶⁸

Een traditie van eugenetica

Naast het malthusianisme kende het Peruviaanse bevolkingsbeleid een traditie van eugenetica. Eugenetica omvat onderzoek dat ervan uitgaat dat de genetische samenstelling van een bevolking vooruitgang boekt wanneer de voorplanting op juiste wijze geordend is. Sinds de Tweede Wereldoorlog lag hier een taboe op, maar de ideeën vonden in de jaren '90 nog steeds hun weg in beleidsmatige ontwikkelingen van Peru.⁶⁹ Een korte verklaring hiervoor is dat in Latijns-Amerika de eugenetica zich anders ontwikkelde dan in Europa.⁷⁰

Na een nederlaag bij de Pacifische oorlog in 1879-1884 wilde de Peruviaanse overheid een sterke nieuwe staat opbouwen. In die opbouw werd het idee van de 'ander' gecreëerd.⁷¹ De 'ander' kreeg hier de vorm van de *Indian*, de inheemse bevolkingsgroepen, woonachtig in het Andesgebied. Door als arbeiders te werken konden deze groepen worden 'gede-indianiseerd'.⁷² De Indians dienden onderwezen te worden in burgerschap, om zo te wennen aan de 'normale' samenleving.⁷³ Volgens Paul Drinot, een economisch historicus die onderzoek heeft gedaan naar de eugenetica in Peru, is het Peruviaanse discours in de jaren '20 en '30 gevormd door racistisch gedachtegoed.⁷⁴ In de opbouw van de Peruviaanse natie moest er een oplossing komen voor het 'enige fundamentele obstakel': de inheemse bevolking van Peru.⁷⁵ In de jaren '30 en '40 van de twintigste eeuw heerste de overtuiging dat inheemse, met name niet-witte

⁶⁵ Quota bestonden uit een bepaald aantal gesteriliseerde vrouwen.

⁶⁶ Ewig, 'Hijacking Global Feminism', 644.

⁶⁷ Ibidem, 644.

⁶⁸ Ibidem, 637.

⁶⁹ Ibidem, 632.

⁷⁰ Nancy Leys Stepan, *The Hour of Eugenics": Race, Gender, and Nation in Latin America* (zp 1996) 9. Voor meer achtergrond en context over de eugenetica in Latijns-Amerika verwijs ik naar N. Stepan, *the Hour of Eugenics*.

⁷¹ Paulo Drinot, *The allure of labor: workers, race, and the making of the Peruvian state* (Durham 2011) 38.

⁷² Ibidem, 39.

⁷³ Ibidem, 46.

⁷⁴ Ibidem, 38.

⁷⁵ Ibidem.

groepen, de nationale vooruitgang in Peru belemmerden.⁷⁶ Hierbij werden vrouwen als ‘gevaarlijker’ beschouwd dan mannen, omdat zij kinderen baren en daarmee dus het ‘verkeerde’ DNA kunnen reproduceren.⁷⁷ Het sentiment jegens de inheemse bevolking heerste tot ver in de 20^e eeuw.⁷⁸ Ook tijdens de periode van 1996 tot 2000 heeft deze perceptie van ‘de Indians’ een rol gespeeld in het gezinsplanningsbeleid. In de rijke buurten hingen posters met teksten als ‘Je mag zo veel kinderen krijgen als je wil’, terwijl in armere regio’s juist het belang van anticonceptie werd benadrukt.⁷⁹ De posters in de arme regio’s benadrukten dat meer kinderen zou leiden tot armoede.⁸⁰ Op deze posters waren met name inheemse vrouwen te zien, verwikkeld in hun ‘zelf gecreëerde armoede’.⁸¹

Het verschil laat zien dat het gezinsplanningsbeleid selectief werd toegepast.

Naar aanleiding van de speech van Fujimori in Beijing herwon Peru financiële steun vanuit Amerika voor het gezinsplanningsbeleid.

Figuur 3: Anticonceptiereclame op straat

Dit geld werd echter niet gebruikt om ervoor te zorgen dat vrouwen op een veilige manier aan anticonceptie konden komen of sterilisatie ondergingen. Het grootste deel van het steunfonds ging naar informatievoorziening en weinig naar goede dokters, bedden en andere nodige voorzieningen.⁸² Met name op het platteland heerste een groot tekort aan goede voorzieningen. Hier werden operaties veelal geïmproviseerd. Er was weinig tijd, geld en ruimte voor mentale en fysieke nazorg. Dit resulteerde in slecht georganiseerde sterilisatie. Een groot deel van de

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Randall Hansen en Desmond King, *Sterilized by the State: Eugenics, Race, and the Population Scare in Twentieth-Century North America* (New York 2013) 13.

⁷⁸ Drinot, *The allure of labor*.

⁷⁹ Ewig, ‘Hijacking Global Feminism’, 645.

⁸⁰ Zie Figuur 3: Anticonceptiereclame op straat, <https://www.parthenon.pe/actjur/editorial/contra-su-voluntad-el-estado-actual-de-las-esterilizaciones-forzadas-en-el-peru/> (geraadpleegd op 05-04-2021).

⁸¹ Ibidem, 645.

⁸² Jelke Boesten, ‘Free Choice or Poverty Alleviation? Population Politics in Peru under Alberto Fujimori’, *European Review of Latin American and Caribbean Studies | Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* 0 (2007) 3.

inheemse vrouwen hielden inwendige verwondingen over aan een operatie, in sommige gevallen overleden de vrouwen zelfs.⁸³

Lokale artsen op het platteland stelden dat zij zelf leefden in een autoritaire situatie, waar ze als arts niets tegen konden doen.⁸⁴ Ze waren zich ervan bewust dat een deel van de vrouwen niet op de hoogte was van wat er met hen gebeurde en deden weinig om de juiste informatie te verschaffen. Jelke Boesten analyseert:

...an aggressive population policy imposed from above was relatively easily picked up at the local level, where many physicians and nurses acted upon their prejudices and accepted a neo-Malthusian policy directed at poor, mainly indigenous women.⁸⁵

Anders geformuleerd, diepgeworteld racisme en de gedachte dat een teveel aan kinderen leidt tot armoede maakte de sterilisatie niet ondenkbaar voor artsen. De dwingende quota van bovenaf maakte het bovendien moeilijk om tegen het beleid in te gaan.

Conclusie

Het malthusianisme dat sinds de jaren zestig op internationaal niveau het debat rondom overpopulatie en reproductiebeleid tekende, vond ook haar weerklank in Peru. Fujimori toonde zichzelf zeer betrokken met de vrouwen in zijn land. Ondanks zijn veelbelovende speech was zijn beleid gebaseerd op malthusiaanse en eugenetische overtuigingen. Aan de ene kant stond er op papier een beleid dat gericht was op de vrouw en haar autonomie. Aan de andere kant speelde reproductie op het gebied van armoede ook een rol, wat duidt op een zeker instrumentalisme van de vrouwelijke voortplanting. Het is daarbij een middel tegen armoede, in plaats van een fundamenteel onderdeel van de vrouw zelf. Dit bleek onder andere uit de nadruk op sterilisatie als permanente methode van anticonceptie.

Dat het beleid niet primair gericht was op vrouwelijke zelfbeschikking bleek nog meer uit de selectieve uitvoering ervan. Op het platteland vormden quota's en financiële prikkels een belangrijk drijfveer achter het beleid. Er werd daarnaast benadrukt dat meer kinderen zou leiden tot meer armoede. Dat de arme inheemse bevolking als minderwaardig werd gezien bleek uit het gebrek aan goede educatie over anticonceptie. Een sterke traditie van discriminatie jegens de inheemse bevolking heeft bijgedragen aan het feit dat de PSRPF niet voor alle vrouwen als

⁸³ Hier ga ik verder op in hoofdstuk 4.

⁸⁴ Boesten, *Intersecting inequalities*, 74.

⁸⁵ Ibidem.

emanciperend gold. Toch heeft deze selectiviteit en het discours van Fujimori ertoe geleid dat het beleid veel steun kreeg, zowel internationaal als nationaal. Dit wijst op het belang van een kritische blik op discours in relatie tot de praktijk. Hoewel discours invloed kan uitoefenen op de realiteit, kan discours dus ook gebruikt om andere doelen te maskeren. De misdaden onder het PSRPF zijn lang verborgen gebleven door het idee dat een sterk en krachtig reproductiebeleid armoede zou kunnen oplossen.

Hoofdstuk 3: ‘He responded to the needs of the population’

De periode tussen 1970 en 1980 waren vruchtbare jaren voor de feministische- en vrouwenbeweging in Peru. Gedurende deze periode werden er meerdere organisaties opgezet die streden voor meer gelijkheid en een beter leven voor vrouwen. Een deel van deze organisaties speelde een grote rol bij de conferentie in Caïro en droeg daarmee bij aan het vrouwvriendelijke discours van de conferentie. Het PSRPF was voor de beweging een bevestiging van het werk voorafgaand aan de conferentie. Zij geloofde dat er een positieve verandering in Peru plaatsvond en steunde openlijk het beleid. Toch gold die positieve verandering niet voor alle vrouwen in Peru, zoals bij de inheemse bevolking is gebleken. De vraag is waarom de vrouwenbeweging een beleid steunde dat de ongewenste sterilisatie van een grote groep vrouwen mogelijk maakte. In dit hoofdstuk staat daarom de story-line van de feministische- en vrouwenorganisaties centraal, in het bijzonder *Flora Tristán* en de *Popular Women’s Movement*.

Eerst worden de belangrijkste organisaties en partijen geïntroduceerd en zal er een korte context van de vrouwenbeweging in Peru worden geschetst. De story-line wordt gedestilleerd uit interviews, afgenomen door Lucia Stavig, die onderzoek heeft gedaan naar feministische- en vrouwenorganisaties in Peru. De story-line is nu, anders dan in de vorige hoofdstukken, meer impliciet. De interviews tonen hoe de organisaties zichzelf zagen en waar zij voor stonden. In het tweede deel van het hoofdstuk komt de praktijk aan bod aan de hand van lokale projecten die werden uitgevoerd. Door het discours en de praktijk naast elkaar te leggen wordt duidelijk wat de feministen- en vrouwenbeweging ertoe heeft gedreven om het PSRPF te ondersteunen. Dit hoofdstuk zal duidelijk maken dat gelijkheid voor alle vrouwen zowel doel als ook een blinde vlek kan zijn voor de vrouwenbeweging.

Twee clusters

Binnen het domein van feminisme en vrouwenorganisaties zijn twee verschillende clusters te onderscheiden die voor dit onderzoek van belang zijn.⁸⁶ Ten eerste was er het feministische

⁸⁶ Stephanie Rousseau, *Women’s citizenship in Peru* (Basingstoke 2009) 69. In Peru waren er gedurende de jaren ’90 zowel mensenrechtenorganisaties als de vrouwenbeweging actief. Binnen de vrouwenbeweging bestond ook een derde cluster, deze uit vrouwen in de traditionele publieke sfeer, zoals politieke partijen, vakbonden, en verenigingen. Zij probeerden als het ware van binnenuit de instituten open te breken en toegankelijker te maken voor vrouwen. Zij streden bovendien voor meer formele publieke erkenning van vrouwenrechten. Beiden hebben een rol in het voorkomen van schending van mensenrechten, maar vanwege de omvang van deze scriptie zal ik enkel ingaan op de twee genoemde clusters binnen de vrouwenbeweging.

Bueno-Hansen heeft onderzoek gedaan naar de rol van zowel mensenrechten- als vrouwenorganisaties en de verdeling daartussen in Peru. Voor diepere inzichten in deze verdeling en in de rol van de

cluster, dat in de jaren zeventig ontstond. Gedurende de jaren '70 scheidden veel vrouwen van linkse partijen zich af van de politiek omdat ze hun eigen doelen niet vertegenwoordigd zagen.⁸⁷ Zo wilden ze onderdrukking op basis van gender als losstaand fenomeen beschouwen en aanpakken, maar dit werd door de partijen niet meegenomen. Als antwoord daarop maakten de vrouwen zich los van de politieke partij en zetten hun eigen feministische organisatie op. Twee belangrijke voorbeelden waren de Movimiento Manuela Ramos (Manuela Ramos) en de Centro de la Mujer Peruana Flora Tristán (Flora Tristán). Tot op heden zijn dit twee vooraanstaande organisaties. De organisaties binnen het feministische cluster bestonden in de jaren '90 voornamelijk uit hoogopgeleide vrouwen. Ze zouden meer gemeen hebben met Westerse feministen dan met vrouwen van de landelijke gebieden in Peru.⁸⁸ Deze organisaties groeiden veelal uit tot NGO's.

Een tweede cluster was het *popular woman's* cluster. Deze bestond voornamelijk uit vrouwen uit de lagere klassen. Zij kwamen samen, zonder zich er misschien bewust van te zijn dat ze een 'beweging' als zodanig vormden.⁸⁹ Waar het feministische cluster zich meer focuste op het gehele systeem waarin vrouwen onderdrukt werden, keek het *popular woman's* cluster meer naar de rol van de vrouw in de samenleving en de praktische gevolgen daarvan in het dagelijks leven.

'We need to weigh, we need to give weight to things'

Het probleem voor de vrouwenbeweging was het gebrek toegang tot anticonceptie. Een vrouw uit het feministische cluster benoemde dat dit met name voor arme vrouwen in rurale gebieden een probleem was, omdat zij de meeste kinderen kregen:

Especially women in poor, rural areas who are poor themselves who have, well, the largest number of children, right? And it is hard for them to use other forms of contraceptives in the long term because of cost, access and their husbands not wanting them to use birth control.⁹⁰

De conservatieve houding van de Katholieke Kerk in Peru zorgde ervoor dat vrouwen een lange tijd gestreden hadden voor meer vormen van anticonceptie. Zij waren dan ook blij toen het

mensenrechtenorganisatie an sich verwijs ik naar Pascha Bueno-Hansen, *Feminist and human rights struggles in Peru: decolonizing transitional justice*. Dissident feminisms (Urbana 2015).

⁸⁷ Lucia Stavig, 'Feminist assemblages: Peruvian feminist, forced sterilization, and paradox of rights in Fujimori's Peru' (Masterscriptie Faculteit Arts and Sciences Departement Antropologie, Lethbridge 2017) 119.

⁸⁸ Andrea Huls, 'Peruvian Women's Empowerment: A Rainbow of Movements' (Masterscriptie Comparative Women's Studies in Culture and Politics, Utrecht 2011) 23.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ Ibidem, 119.

PSRPF zich als oplossing aandiende. Het beleid maakte goedkope langdurige anticonceptie mogelijk. Deze oplossing was echter gemoeid met een probleem, namelijk dat er een afweging gemaakt moest worden tussen een vooruitgang voor een grote groep vrouwen en achteruitgang voor een aantal, of helemaal geen vooruitgang. De volgende citaten vormen de kern van het sentiment dat een deel van de vrouwen binnen de organisaties voelden:

Urban people have much more access to services and to many different [contraceptive] options. To get to the jungle, for instance, is so hard, Lucía. I think that Fujimori implemented a good policy. He responded to the needs of the population. But between the letter of the law and its execution, there is a lot of space and there were a lot of actors who, uh, did not have the same vision about giving people choice.⁹¹

I think that--we need to weigh, we need to give weight to things. You just mentioned that the mistakes have been “x” but that the benefits have been “y”. And if we compare, we cannot allow that the few cases [of forced sterilization] weigh more and erase the benefits in the other cases. That is what worries me when people say "sterilizations! no more sterilizations!" How many [women] are you hurting [by cutting off access]? Because, there is something—that because of wrongdoing, a mistake you do away with the possible benefits in other cases.⁹²

In de kern was het PRSPF voor de vrouwenbeweging dus een goed programma. De ongewilde sterilisaties van ‘een aantal’ vrouwen konden niet in de weg staan van het grotere geheel, namelijk vrije keuze in anticonceptie voor iedere vrouw. Voor veel vrouwen gold het PSRPF als een positieve ontwikkeling. De storyline van de vrouwen is dus simpel: het probleem was het gebrek aan anticonceptie, de Kerk was de oorzaak en het PSRPF was hiervoor de oplossing.

[‘You can’t ask them to be feminists.’](#)

Ondanks dat verschillende organisaties binnen de vrouwenbeweging zich bewust waren van de ongewenste sterilisaties, steunden ze het beleid. De story-line was helder, maar de oplossing zeer complex. Hiervoor waren twee verklaringen te vinden. Ten eerste heerste de angst dat er een conservatieve tegenreactie zou komen, wanneer organisaties zich uit zouden spreken tegen het beleid.⁹³ Dit idee kwam ook terug in het citaat van een andere geïnterviewde binnen het feministische cluster:

⁹¹ Ibidem, 127.

⁹² Ibidem, 131.

⁹³ Ewig, ‘Hijacking Global Feminism’, 648.

We...can't come out against the AQV (voluntary surgical sterilization) because we are precisely lobbying for women to have access to birth control, and for them to have access to this form of birth control, right?⁹⁴

In samenwerking met verschillende organisaties vanuit het feministische cluster zette de Peruviaanse overheid na de conferentie in Caïro een verband op. Deze moest de uitvoering van de Program of Action volgen en een goede uitvoering ervan waarborgen. De bijdrage aan de Program of Action gold aan de ene kant als een grote overwinning voor de deelnemende organisaties omdat zij op deze manier actief bijdroegen aan het reproductiebeleid. Aan de andere kant bracht het de organisaties later in een lastige positie, omdat zij enerzijds het reproductieplan lange tijd hadden ondersteund, terwijl ze anderzijds de sterilisaties ook niet konden tolereren.⁹⁵

Een tweede verklaring was dat er binnen de clusters een gebrek was aan samenwerking. Hoewel de clusters niet statisch waren, en mensen dus konden wisselen tussen clusters, bestonden er wel verschillende visies over de handelingswijze en het doel. Een geïnterviewde benoemde als volgt:

What we proposed was a political alliance between the women's movement and the feminist movement. And the more orthodox feminist movement says no, that we are the ones that have the consciousness about gender, and we have to recruit them into this. We have to indoctrinate them. They should come with us, behind us. And we would say "nooo, they are two different movements. You can't ask them to be feminists. Why do you want to ideologically indoctrinate them? They have their interests. They are making their own different experience. Let's ally. And they wouldn't."⁹⁶

De verschillende bewegingen kwamen ideologisch gezien niet altijd overeen en dit was in sommige gevallen onoverkoombaar. De feministische kant van de bewegingen wilde ingaan op het grotere systeem, maar zoals een van de geïnterviewden ook in een ander citaat naar voren bracht, betekende het veranderen van genderstructuren in de grote lijnen niet per se dat de verhoudingen binnenshuis ook veranderde. Als voorbeeld noemde zij hoe de feministen problemen van gender aanpakten vanuit hun eigen klasse, terwijl veel arme vrouwen voor totaal

⁹⁴ Stavig, 'Feminist assemblages', 119.

⁹⁵ Ewig, 'Hijacking Global Feminism', 649.

⁹⁶ Ibidem.

andere problemen stonden. Binnen het feministisch cluster lijkt het idee van ‘het doel heiligt de middelen’ te overheersen.⁹⁷ Het gebrek aan samenwerking leidde er ook toe dat de vrouwen weinig over vrouwen buiten hun eigen bubbel wisten. Virginia Vargas, oprichter van het Flora Tristán centrum, stelt dat de verschillende stromingen binnen het spectrum van organisaties gericht op vrouwen juist zorgden voor een zeer vruchtbare grond voor samenwerking: verschillende organisaties konden juist veel over elkaar leren en over het ‘vrouw’ zijn.⁹⁸ Echter benoemde een geïnterviewde uit het feministische cluster hierboven al het belang van sterilisatie in het beleid, juist voor arme vrouwen woonachtig in rurale gebieden. Dit toont een misvatting vanuit het feministische cluster: ondanks dat de kosten van en toegankelijkheid tot anticonceptie voor vrouwen op het platteland mogelijk een belemmering vormde, is het de vraag of sterilisatie voor hen de gewenste methode was. Zo beargumenteert Jelke Boesten dat de inheemse bevolking wel anticonceptie wilde, maar zich meer focuste op natuurlijke vormen van anticonceptie zoals periodieke onthouding.⁹⁹

De feministische- en vrouwenbeweging droeg bij aan de Program of Action en steunde daarom het PSRPF, met de aanname dat het beleid gelijkwaardig was voor alle Peruviaanse vrouwen. Echter vormde die aanname juist een blinde vlek, omdat er in Peru een grote ongelijkheid bestond tussen vrouwen.

ReproSalud vs. Comedores Populares

Het verschil tussen de clusters binnen de feministische- en vrouwenbeweging bleek niet alleen uit de manier waarop de clusters over het beleid spraken, maar ook uit de projecten die ze uitvoerden. Een voorbeeld van een grootschalig project vanuit Flora Tristan was ReproSalud. In samenwerking met de Peruviaanse overheid, en met financiële steun van USAID, had het project als doel de gezondheidszorg te hervormen. ReproSalud sloot goed aan bij de doelen van Caïro op het gebied van voortplanting en de organisatie voelde zich gesterkt door de steun van de overheid. Er werd ook samengewerkt met grassroot-organisaties. De ongewenste sterilisaties waren bekend gedurende de ReproSalud, maar deze werden in eerste instantie ontkend door de *Mesa Tripartita*, het orgaan dat PSRPF moest overzien. Afgevaardigden van Flora Tristán namen deel aan de *Mesa Tripartita*.¹⁰⁰ De reactie is enerzijds te verklaren door angst voor conservatieve tegenreactie. Anderzijds had Flora Tristan een lastige positie als NGO die

⁹⁷ Hoewel citaten van twee personen binnen het cluster niet spreken voor iedereen, blijkt ook uit de literatuur dat dit de trend was binnen het cluster.

⁹⁸ Vargas, ‘The Women’s Movement in Peru’, 10.

⁹⁹ Boesten, *Intersecting inequalities*, 86.

¹⁰⁰ Stavig, ‘Feminist assemblages’, 129.

hervormingen in de gezondheidssector doorvoerde en samenwerkte met zowel de overheid, als steun ontving van USAID. Deze uitvoering is in lijn met de story-line – het gaat om het grotere geheel en de uitzonderingen kunnen daarbij niet in de weg staan van jarenlange strijd voor vrije anticonceptie.

Het *Popular Women's*-cluster focuste zich op het verbeteren van het dagelijks leven van de vrouw. Dit bleek uit de twee volgende initiatieven, de *Comedores Populares* (Gemeenschappelijke Keukens-campagne) en de *Vase de Leche* (Glas Melk per Dag-campagne).¹⁰¹ Het idee was respectievelijk een gezamenlijke keuken waarin eten werd gemaakt voor gezinnen en het verzorgen van dagelijks een glas melk voor basisschoolleerlingen. Beide initiatieven kwamen voort uit samenwerking onder grote groepen vrouwen, begonnen plaatselijk en verspreidden zich uiteindelijk over het hele land. Het idee achter de initiatieven was om de taken van de vrouwen te ontlasten maar ook zichtbaar te maken. Doordat de keukens als een uitbreiding van de vrouwelijke taak werden gezien, bleef het ook een vrouwendomein waar mannen en de politiek zich weinig mee bemoeiden.¹⁰² De projecten van het *Popular Women's*-cluster waren niet gericht op verandering in het systeem, maar eerder zochten ze praktische manieren om de taken van een Peruviaanse moeder te vergemakkelijken.¹⁰³

Inheemse vrouwen vielen vaak buiten de verschillende clusters van de Peruviaanse vrouwenbewegingen. Patricia Oliart, onderzoeker in Latijns-Amerika Studies, stelt dat dit kwam door de 'triple oppression' van inheemse vrouwen. Hiermee doelt ze op onderdrukking op basis van het vrouw-zijn, hun klasse en etniciteit. Waar vrouwen binnen het feministische cluster leden onder het vrouw-zijn, kwam daar bij het *Popular Women's*-cluster nog armoede bij. Bij de inheemse vrouwen speelde racisme daar bovenop nog een grote rol. Het eerdergenoemde probleem van 'de Indian' was erg hardnekkig en leidde ertoe dat feministische groeperingen moeite hadden met het incorporeren van de situatie van de inheemse vrouwen in hun politieke agenda. De inheemse bevolking had op hun beurt weer andere leefwijzen en rituelen waarin vrouwen mogelijk een andere rol speelden dan bij arme Peruviaanse vrouwen.

Conclusie

De fragmentatie van de vrouwenbeweging maakte dat de oplossing voor meer anticonceptie zeer complex was. Hoewel het beleid voor een grote groep vrouwen als een vooruitgang gold,

¹⁰¹ Maruja Barrig, 'Women and Development in Peru: Old Models, New Actors', *Community Development Journal* 25, 378.

¹⁰² Ibidem, 379.

¹⁰³ Patricia Oliart, 'Indigenous Women's Organizations and the Political Discourses of Indigenous Rights and Gender Equity in Peru', *Latin American and Caribbean Ethnic Studies* 3 (2008) 291–308, 296.

ging dat ten koste van de reproductie van een klein deel. Het perspectief van de vrouwenorganisaties laat zien dat het geslacht maar een enkel onderdeel is van de inheemse vrouwen. Het feit dat vrouwen in het feministische cluster het vrouw zijn deelde met alle vrouwen in Peru, leidde tot de overtuiging dat sterilisatie als mogelijke anticonceptie voor al deze vrouwen een goede oplossing zou zijn. Het idee dat alle vrouwen voor de wet gelijk zijn leidde tot een blinde vlek. Zoals Stavig in haar onderzoek benoemt: ‘There is a large gap between the ideal of human rights advocacy (that everyone be treated equally) and the lived reality of differentiated citizenship.’¹⁰⁴ De ongewenste sterilisaties ondersteunen dit citaat. De *triple oppression* van inheemse vrouwen was bovendien zeer hardnekkig en leidde ertoe dat zij in de praktijk niet onder het beleid vielen.

In dit hoofdstuk is het belang van onderzoek en beleid waarbij aspecten van de vrouw worden meegenomen duidelijk geworden. In dit geval zijn dat de rol als (1) arme, (2) inheemse, (3) vrouw. Het perspectief van de feministische vrouwen in de stad laat zien dat het ‘vrouw’ zijn maar één aspect is waar vrouwen problemen aan ondervinden. In het volgende hoofdstuk wordt duidelijk hoe klasse en etniciteit ook een belangrijke factor zijn en dat deze drie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

¹⁰⁴ Stavig, ‘Feminist assemblages’, 146.

Hoofdstuk 4: ‘We are all asking for help so we can support ourselves until the day that God takes us’

De vorige hoofdstukken lieten zien in welke context de ongewenste sterilisaties konden plaatsvinden. De verschillende niveaus toonden op welke wijze het beleid tot stand kwam en welke story-lines hierin een rol hebben gespeeld. Met deze kennis wordt nu gekeken naar de manier waarop de inheemse vrouwen onderhevig waren aan het beleid. In dit hoofdstuk staat door middel van een discoursanalyse aan de hand van 174 getuigenissen afkomstig van het Quipu-project, het perspectief van de inheemse vrouwen centraal. De vrouwen die aan bod komen in de getuigenissen komen grotendeels van het platteland van Peru, variërend van het noordelijke Andes gebied, Anta, Cusco en Ayacucho tot het Zuidelijke deel van de Andes en Pucallpa in het Amazonegebied. Zoals te zien is op het kaartje is de inheemse bevolking verspreid over heel Peru, waarbij in het zuiden tussen de 75 en de 100% uit van de populatie inheems is.¹⁰⁵

Figuur 4: Kaart inheemse gemeenschappen in Peru

Om te achterhalen hoe de sterilisaties in de praktijk plaatsvonden en wat daarvan de gevolgen waren, wordt het fysieke lichaam van de vrouwen bekeken aan de hand van wat Lisa Helps ‘embodiment’ noemt.¹⁰⁶ Helps, die onderzoek heeft gedaan naar lichaamsgeschiedenis in Canada, definieert embodiment als volgt: ‘[it] is the mode through which bodies *are* in the world. (...) its about the power to affect and to be affected’.¹⁰⁷ Embodiment omvat meer dan alleen het fysieke biologische lichaam. Het gaat om het proces van ‘wording’ van het lichaam

¹⁰⁵ Figuur 4: https://www.researchgate.net/figure/Indigenous-Population-Share-by-Region-Peru-2017_fig7_335536227 (geraadpleegd op 05-04-2021).

¹⁰⁶ Helps, ‘Body, Power, Desire’, 128.

¹⁰⁷ Ibidem, 132.

en de capaciteit waarin het lichaam kan beïnvloeden en beïnvloed kan worden: hierin zit de ‘macht’ van het lichaam.¹⁰⁸

Het idee van embodiment is gebaseerd op de veronderstelling dat lichamen worden geconstrueerd door een wisselwerking tussen historische processen en invloed van het individu.¹⁰⁹ Embodiment gaat uit van de aanname dat zowel discours als de materiële wereld hun uitwerkingen hebben op het lichaam. Het lichaam is niet ‘vast’ of een einddoel, maar altijd in ontwikkeling. Door op deze manier naar het lichaam te kijken worden aspecten die effect hebben op het zijn van het lichaam meegenomen en dit geeft een nieuwe blik op de geschiedenis vanuit een bepaalde plek of tijd.¹¹⁰

Tot slot zal ik kijken naar de wisselwerking tussen het discours van de vrouwen en hun embodiment, om te laten zien op welke wijze verschillende niveaus van discours en praktijk van invloed zijn op de wording van het fysieke lichaam.

‘They said: “No, nothing is gonna happen”’

De story-line toont twee problemen. Ten eerste was de wijze waarop de vrouwen tot sterilisatie zijn overgegaan een probleem. Ten tweede kampten veel vrouwen ná de sterilisaties lange tijd met moeilijkheden. Binnen het eerste ontwaren zich vier categorieën, respectievelijk dwang, chantage, onwetendheid en ‘vrijwilligheid’.¹¹¹ Geen enkele vrouw in de getuigenissen stemde volledig toe met het sterilisatieproces.¹¹² Bij een groep was er sprake van zowel mentale als fysieke dwang.¹¹³ Zo sprak een vrouw: ‘They forced me to get sterilised at the hospital when I went to give birth’.¹¹⁴ In sommige gevallen werden de vrouwen opgesloten: ‘They gathered more than a hundred women on the day the committee came and they kept us imprisoned’.¹¹⁵ Bij de tweede groep was er sprake van chantage.¹¹⁶ Hierbij kregen de vrouwen bijvoorbeeld

¹⁰⁸ Over deze macht is meer geschreven, macht vanuit een staat versus macht vanuit het lichaam Paul Patton, *Deleuze and the political* (London 2003).

¹⁰⁹ Dit is een continu proces, het lichaam is niet ‘af’ maar wordt constant beïnvloed door verschillende forces Mary-ellen Kelm, *Colonizing Bodies: Aboriginal Health and Healing in British Columbia, 1900-1950*. (Vancouver; Seattle 1999) 18.

¹¹⁰ Helps, ‘Body, Power, Desire’, 132.

¹¹¹ Vrijwillig hier tussenaanhalingstekens, hier bedoel ik vrouwen die er verbaal mee hebben ingestemd wetende wat er ging gebeuren, maar zoals straks in de analyse naar voren komt blijkt er weinig echt vrijwillig te zijn, of bijvoorbeeld onder valse voorwendselen.

¹¹² Met volledige consent bedoel ik dat zij wisten wat er zou gebeuren, dat wat hen beloofd werd ook daadwerkelijk gebeurde en dat zij zelf instemden met de sterilisatie.

¹¹³ Sprake van dwang in getuigenis nr. 2, 7, 9, 10, 11, 13, 18, 27, 50, 52, 55, 58, 59, 60, 66, 74, 75, 81, 82, 85, 89, 98, 108, 109, 113, 116, 134, 137, 142, 143, 145, 146, 156, 159, 160, 162, 168, 174.

¹¹⁴ Getuigenis nr. 55.

¹¹⁵ Getuigenis nr. 2.

¹¹⁶ Chantage in getuigenis nr. 6, 23, 29, 37, 39, 40, 72, 102, 166, 171.

geen eten of medicijnen tenzij ze zich lieten steriliseren. In enkele gevallen konden de vrouwen hun pasgeboren kinderen niet laten registreren tenzij de sterilisatie plaatsvond, zo getuigde een van de vrouwen: ‘When I went tot he clinic they wouldn’t give me the paperwork I needed to register her in Sondorillo. They wouldn’t give me the certificate unless I agreed to get sterilised’.¹¹⁷ De grootste groep bestond uit vrouwen die zonder medeweten waren gesteriliseerd.¹¹⁸ Zij gingen bijvoorbeeld voor een bevalling of controle naar het ziekenhuis en werden daar onder narcose geplaatst en gesteriliseerd. Een vrouw ging voor een hartcontrole naar het ziekenhuis: “They said “No, nothing is gonna happen.” Then I felt them give me the injection for my body to go numb and they sterilised me.”¹¹⁹ Tot slot was er een vierde groep van vrouwen die instemde met de sterilisatie. Dit ging gepaard met druk of met valse beloftes: ‘They misled us like this, telling us we would get something, that there would be other things for us in the future. (...), they did that to us and then never came back’.¹²⁰

De moeilijkheden naar aanleiding van de operatie uitten zich op drie verschillende manieren. In sommige gevallen kwamen meerdere problemen tegelijk voor. Allereerst spraken vrijwel alle vrouwen over de extreme pijn die ze hadden sinds de operatie. Sommigen verloren zicht, velen kregen pijn in de buik en konden niet meer goed lopen en spullen tillen. Het overgrote deel kon niet meer werken door de pijn. Hierdoor misten ze geld en mankracht op het land.¹²¹ Dit wordt duidelijk in het volgende citaat: ‘by doing that (de sterilisatie) to us, they gave us an illness. We can’t walk anymore. We can’t go to the field to harvest the corn, we can’t carry it on our shoulders anymore.’¹²² Vervolgens kregen de vrouwen weinig tot geen nazorg. Veel sterilisaties waren slecht uitgevoerd en door gebrek aan nazorg hielden ze veel pijn. Die nazorg was hen wel beloofd, zo benoemen meerdere getuigen: “‘You will receive support for being sterilised. We will look after you all for free, there will be medicine for you. (...)’” To this day, we haven’t received anything.’¹²³ Tot slot viel op dat veel vrouwen na de sterilisatie alleen zijn gelaten door familie, echtgenoot en omgeving. Sommige mannen wilden

¹¹⁷ Getuigenis nr. 4.

¹¹⁸ Onwetendheid in getuigenis nr. 10, 16, 24, 32, 35, 42, 43, 45, 46, 52, 55, 60, 61, 70, 71, 77, 78, 80, 87, 88, 96, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 118, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 137, 138, 139, 140, 143, 144, 149, 151, 158, 161, 163

¹¹⁹ Getuigenis nr. 16.

¹²⁰ Getuigenis nr. 170.

¹²¹ Pijn en niet meer kunnen werken komt voor in getuigenis nr. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 73, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 159, 160, 164, 165, 167, 170, 171, 173, 174.

¹²² Getuigenis nr. 12.

¹²³ Getuigenis nr. 59.

niks meer met hun vrouw te maken hebben. In een aantal hadden de vrouwen toestemming van hun man nodig voor de sterilisatie.¹²⁴ Veel vrouwen waren arm en hadden na de operatie niemand om voor hen te zorgen. Bovendien werden ze ook door de eigen gemeenschap buitengesloten: ‘We are marginalised in our own town.’, zegt een van de vrouwen.¹²⁵ Een andere getuigenis benoemt hoe ze als gesteriliseerde vrouwen beledigd werden door andere vrouwen: ‘Even our sisters treat us poorly. ‘Ha! These women have their backside cut. They’re not right.’ That’s how those women mistreat us, insult us.’¹²⁶ De inheemse vrouwen ondervonden dus problemen in het proces van sterilisatie en na de operatie. Dit leidde ertoe dat ze niet meer konden werken, soms verlaten werden door familie en door de gemeenschap zijn gemarginaliseerd.

‘An animal wounded just for being an animal’

Uit de getuigenissen blijkt dat het idee van de ‘Indian’ een sterke rol heeft gespeeld in de sterilisaties. De vrouwen waren zich in een aantal gevallen bewust van hun gemarginaliseerde rol in de samenleving. Zo kwam in een getuigenis terug dat de ‘peasant women’ zijn geraakt omdat zij afgelegen liggen of ongeletterd zijn.¹²⁷ Meerdere getuigen benoemden bovendien dat de sterilisaties niet alleen in de eigen gemeenschap gebeurd zijn, maar bij inheemse vrouwen in heel Peru. De perceptie van de Indian is ook te zien in het volgende citaat: ‘They did this to us because we’re indigenous, because they consider us ignorant.’¹²⁸ Vrouwen benoemden dat ze waren getroffen omdat ze zwak, arm en niet Spaanstalig waren.¹²⁹ De vrouwen werden aangetast om wie ze waren: ‘As we say here in the fields, they treated us miserably like little animals. An animal wounded just for being an animal.’¹³⁰ In veel gevallen herhaalden de vrouwen hoe de artsen tegen hen praatten. Twee dingen kwamen het meeste terug, enerzijds dat de vrouwen ‘like pigs’ kinderen kregen en anderzijds de vraag ‘how will you pay for their education?’¹³¹ Er was vaak sprake van uitersten: óf ze zouden zich laten steriliseren, helemaal geen kinderen meer krijgen en dus een goed leven kunnen leiden en goed voor de kinderen kunnen zorgen, óf ze zouden zich niet laten steriliseren en met meer geboortes een leven vol armoede tegemoet gaan.

¹²⁴ Zie getuigenis nr. 46, 102, 103, 160, 163, 174, of voor ‘too many children’ in het algemeen nr. 55, 62, 168, 171.

¹²⁵ Getuigenis nr. 79.

¹²⁶ Getuigenis nr. 172.

¹²⁷ Zie bijv. getuigenis nr 2.

¹²⁸ Getuigenis 130.

¹²⁹ Respectievelijk 9, 98, 165.

¹³⁰ Getuigenis nr. 9.

¹³¹ Getuigenis nr. 171, verder komt deze argumentatie vaker terug, zie bijv. 105, 106, 111, 159 162, 165, 167.

De dader in het verhaal werd duidelijk benoemd. In de meeste gevallen spraken de getuigen over ‘they’ als dader, maar in een groot deel wordt ‘they’ ook expliciet gemaakt. Met name de overheid, de Fujimori overheid (‘the human rights that were tainted during the time of Fujimori’s government.’¹³²) en Fujimori zelf en de tijd waarin hij president was (‘Mr. Fujimori made us get sterilised’¹³³), werden expliciet benoemd.¹³⁴ De regering van Fujimori richtte zich dus met name op inheemse vrouwen, vanwege het feit dat ze inheems waren.

‘We have been begging for more than 20 years for there to be justice’

Vier oplossingen vielen te onderscheiden, namelijk geld/medicatie voor de fysieke genezing, gerechtigheid (‘justice’), hulp van de overheid en tot slot iemand die hen nazorg geeft en hun lichaam examineert. Ten eerste wilden veel vrouwen geld of medicatie als directe oplossing voor de pijn.¹³⁵ Dit kwam onder andere naar voren in het volgende citaat: ‘(...) what we want is to get some support, medicine at least. Or money, whatever, so that we can buy medicine to be able to feel a bit calmer.’¹³⁶ Ten tweede vroeg het overgrote deel naar gerechtigheid voor alle vrouwen in Peru: ‘We have been begging for more than 20 years for there to be justice, for there to be civil redress. But they do not listen to us.’¹³⁷ Ten derde wilde een deel van de vrouwen hulp van de overheid: ‘We’re asking for assistance for all us women whom they have sterilised. For the government to help us somehow.’¹³⁸ Ten vierde vroeg een aantal vrouwen om een gekwalificeerde dokter, voor nazorg en controle: ‘And that is everything I am feeling, the pain. (...) I wanted to know if, maybe, at some point, someone could check on us to see what can be done. And that is all.’¹³⁹

‘The power to affect and to be affected’

De lichamen van de vrouwen zijn enerzijds fysiek aangetast, anderzijds hebben de factoren vanuit de eerste drie hoofdstukken invloed gehad op de wording van de inheemse vrouwen. Caroline Moser heeft onderzoek gedaan naar de rol van vrouwen in de ‘Derde Wereld’. Zij beargumenteert dat inheemse vrouwen drie voornaamste rollen hebben, namelijk reproductief

¹³² Getuigenis nr. 25.

¹³³ Getuigenis nr. 87.

¹³⁴ Getuigenis nr. 9, 15, 25, 28, 40, 44, 47, 48, 50, 54, 56, 58, 60, 61, 64, 67, 72, 76, 79, 80, 82, 84, 87, 96, 98, 103, 105, 107, 110, 130, 133, 146, 155, 172.

¹³⁵ Geld/medicatie in getuigenis nr. 5, 6, 8, 13, 17, 21, 23, 24, 30, 32, 36, 39, 68, 87, 91, 111, 115, 119, 127, 132, 135, 137, 142, 147.

¹³⁶ Getuigenis nr. 13.

¹³⁷ Getuigenis nr. 166.

¹³⁸ Getuigenis nr. 70.

¹³⁹ Getuigenis nr. 16.

werk, loonwerk en hun rol in de gemeenschap.¹⁴⁰ De slachtoffers zijn deze drie rollen door de sterilisaties verloren. Op internationaal en nationaal niveau heeft het malthusiaanse gedachtengoed ervoor gezorgd dat er reproductiebeleid werd gemaakt. In Peru leidde dit, in combinatie met het idee van ‘de Indian’ ertoe dat met name inheemse vrouwen slachtoffer werden van het beleid. De reproductieve rol is de vrouwen ontnomen door de sterilisaties. Hierdoor verloren ze agentschap over hun eigen voortplanting. Hoewel sommige vrouwen graag een vorm van anticonceptie zouden gebruiken, zorgde de sterilisatie ervoor dat de keus hun werd ontnomen. Het moederschap vormt ook een belangrijk onderdeel van de reproductieve rol. Dit bleek ook uit de getuigenissen waar veel vrouwen benoemden dat ze door hun man verlaten werden nadat ze geen kinderen meer konden krijgen. In sommige gevallen zijn de vrouwen verlaten door hun kinderen, in veel andere gevallen waren ze fysiek niet meer in staat om voor de kinderen te zorgen.

Op nationaal niveau heerste het idee over het lichaam van de inheemse vrouwen als zijnde ‘arm’ en ‘onwetend’. Deze opvatting van de dominante groep over de inheemse minderheid leidde tot een andere behandeling van de inheemse vrouwen. Dit uitte zich bijvoorbeeld in de manier waarop vrouwen in de stad op andere wijze benaderd werden door het beleid. Bij deze vrouwen was de nadruk juist op de vrije keuze in anticonceptie, terwijl bij de inheemse vrouwen sterilisatie werd benadrukt. Dit kwam voort uit de overtuiging dat de inheemse bevolking een rem was op de vooruitgang van de Peruviaanse samenleving en leidde er mede toe dat met name de inheemse vrouwen geraakt werden door het reproductiebeleid van PSRPF 1996, zoals bleek uit hoofdstuk twee. De perceptie van de inheemse bevolking als de ‘Indians’ heeft niet alleen invloed gehad op hun rol binnen de Peruviaanse gemeenschap, maar indirect ook op de uitvoering van het beleid en daarmee op de fysieke ontwikkeling van deze vrouwen. Binnen de inheemse gemeenschap gold een gesteriliseerde vrouw bovendien als minderwaardig en door de fysieke klachten waar veel vrouwen mee achterbleven na de sterilisatie, konden ze niet meer op het land werken. Zo verloren de vrouwen naast hun moederschap ook nog hun twee andere kerntaken.

Zoals hierboven beschreven lijkt het alsof alleen factoren van buitenaf van invloed zijn geweest op de belichaming van de vrouwen, maar zijzelf hebben daarin ook een factor. De vrouwen leven nog door met hun pijn en proberen samen een oplossing te vinden. Deelname

¹⁴⁰ Caroline O.N. Moser, ‘Gender planning in the third world: Meeting practical and strategic gender needs’ in: Rebecca Grant and Kathleen Newland (1991) 83-121, 86.

aan het Quipu-project zou gedefinieerd worden als wat Helps *embodied negotiations* noemt.¹⁴¹ Dit is de wijze waarop lichamen weerstand bieden tegen het systeem waar ze in leven. Deze weerstand kan leiden tot verandering. Door zich uit te spreken en hun ervaringen te delen hebben de vrouwen de kans gekregen gehoord te worden en zoals veel vrouwen benoemden, zullen ze niet stoppen voor ze gerechtigheid krijgen. Op die manier kunnen de inheemse vrouwen het systeem waar ze zich in bevinden actief veranderen.

Conclusie

De Peruviaanse inheemse vrouwen hebben geleden onder vooroordelen met betrekking tot hun etniciteit, hun klasse en hun vrouwelijkheid. De sterilisaties hebben enerzijds een ingrijpende fysieke uitwerking gehad – veel vrouwen kunnen niet meer werken en ondervinden nog steeds veel pijn. Bovendien zullen ze geen kinderen meer kunnen krijgen. Anderzijds hebben de sterilisaties ook invloed gehad op het levensverloop van de vrouwen. Veel van hen zijn alleen achtergelaten, leven in armoede omdat ze niet meer kunnen werken en worden in de eigen gemeenschap met de rug aangekeken. De storyline laat zien dat vrouwen zich zeer bewust waren van hun positie en wat hun is aangedaan. De beredenering dat ze gesteriliseerd zijn omdat ze inheems waren komt ook overeen met het eerdergenoemde idee van de ‘Indian’, dat sterk heerste in Peru. Door de sterilisaties verloren de vrouwen veel van het agentschap over hun eigen lichaam. Vanuit de maatschappij is er een idee van de inheemse vrouwen gecreëerd, namelijk dat ze arm zijn en de economische vooruitgang tegengaan. Dit idee heeft ertoe geleid dat de vrouwen in hun wording veel zijn verloren, namelijk hun reproductieve rol, hun plaats in de gemeenschap en de mogelijkheid om geld te verdienen door werk. Door zich uit te spreken en om gerechtigheid te vragen bieden de vrouwen weerstand tegen het systeem. Toch zijn ze afhankelijk van in welke mate er naar hen geluisterd wordt en tot op heden is de gerechtigheid voor deze vrouwen niet gekomen.

¹⁴¹ Helps, ‘Body, Power, Desire’, 132.

Conclusie

Tussen 1996 en 2000 zijn ruim 300.000 vrouwen in Peru gesteriliseerd onder het *Programa de Salud Reproductiva y Planificación Familiar*. In deze scriptie heb ik vanuit verschillende niveaus naar de sterilisaties gekeken om te achterhalen waarom dit plaats kon vinden in een tijd waar het reproductiebeleid juist in het teken stond van de vrouw. Door story-lines te vergelijken met de praktijk heb ik gezien dat de praktijk niet altijd voortvloeit uit het gesproken narratief, maar dat een discours ook diep verborgen kan zitten. Ieder niveau heeft een belangrijk inzicht gebracht. Het eerste niveau toonde aan hoe het malthusiaanse idee uit de wetenschap, zoals beschreven in *The Population Bomb*, in de praktijk leidde tot wereldwijde conferenties met betrekking tot voortplanting. In het internationale discours stond de angst voor overpopulatie centraal en in het tegengaan van de vrouwelijke reproductie vond men de oplossing. Dit leidde tot instrumentalisme waarbij voortplanting een beleidsmatig middel werd tegen overpopulatie, in plaats van een fundamenteel onderdeel van de vrouwelijke gezondheid. Tijdens de conferentie in Caïro over de wereldpopulatie en ontwikkeling werd getracht dit te verbeteren. Uit hoofdstuk één bleek echter dat in het beleid rondom armoede de reproductie alsnog een rol speelde, waardoor het instrumentalisme in stand bleef.

Het tweede niveau liet zien dat er in Peru naast een sterke traditie van sociale ongelijkheid ook één van discriminatie bestond. Het idee van de ‘Indian’ werkte sterk door in de perceptie van de inheemse bevolking, waardoor zij werd gezien als de rem op de nationale vooruitgang. Dit maakte dat bij met name de inheemse bevolking beleidsmatig de nadruk werd gelegd op sterilisatie, in plaats van op andere vormen van anticonceptie. Het tweede hoofdstuk liet bovendien het belang van een kritische blik op discours zien. Discours is niet alleen een product van de omgeving, maar kan ook gebruikt worden door politieke actoren om eigen doelen na te streven. Zo leek het beleid en de redevoering van Fujimori erop gericht te zijn de reproductieve situatie voor vrouwen te verbeteren, maar in feite was hij primair gericht op economische vooruitgang.

Het derde niveau maakte duidelijk dat belangen onder vrouwen sterk kunnen verschillen. Niet alleen het vrouw-zijn maakte de inheemse vrouwen een minderheid, ook hun klasse en etniciteit speelde een grote rol. De vrouwen in de stad hadden andere belangen dan de inheemse vrouwen op het platteland. De inheemse vrouwen werden door het beleid niet alleen geraakt omdat ze vrouw waren, maar ook omdat ze inheems waren en er een racistisch idee over de inheemse bevolking heerste.

De bovengenoemde punten kwamen samen op het vierde niveau, waar de vrouwen zelf benadrukten dat zij slachtoffer waren van het beleid vanwege het feit dat ze inheems en onwetend waren. In hun wording verloren de vrouwen hun reproductieve rol, hun mogelijkheid tot werken in loondienst en hun rol binnen de inheemse gemeenschap. Enerzijds gebeurde dit door krachtvelden die van buitenaf op de vrouwen hebben ingewerkt, namelijk het malthusianisme waar het beleid uit voortkwam en het racisme dat Peru kende waardoor met name inheemse vrouwen geraakt werden. Anderzijds hebben de vrouwen fysiek veel leed ondervonden waardoor de ontwikkeling van hun wording een kant op is gestuurd waarin ze fysiek weinig kunnen uitvoeren. Ondanks dat is er een groep vrouwen die strijd voor rechtvaardiging en een beter leven. Ze zijn dus niet volledig onderhevig aan het systeem, maar hebben zelf ook een stem om mee te spreken. Echter, doordat ze op verschillende wijzen gemarginaliseerd worden is hun positie zwak.

Een antwoord op de hoofdvraag is dus niet eenduidig. De vrouwen leefden in een systeem van ongelijkheid en malthusiaanse angst. De lokale artsen bewogen zich ook in dit systeem en quota vanuit het beleid zorgden voor druk van bovenaf. Dit praat de daden niet goed, eerder verklaart dit het milieu waarin de artsen zich bevonden. Door het discours van Fujimori geloofde een groot deel van de wereld bovendien dat PSRPF een goed beleid was. Bij de inheemse vrouwen kwamen tot slot drie vormen van marginalisatie samen: het geslacht, hun klasse en de etniciteit. Dit heeft ertoe geleid dat zij niet zijn gehoord in zowel het opstellen van beleid op internationaal en nationaal niveau, als toen de sterilisaties fysiek plaatsvonden. Zoals het citaat in de titel beschrijft ‘an animal wounded for just being an animal’, zo zijn de inheemse vrouwen slachtoffer geworden van het PSRPF enkel om wie zij zijn: inheemse vrouwen van een lage economische klasse.¹⁴²

Twee dingen zijn van belang naar aanleiding van deze scriptie. Ten eerste is een intersectionele blik belangrijk, omdat bij gemarginaliseerde groepen vaak niet een enkel aspect van hun ‘zijn’ een rol speelt in de marginalisatie.¹⁴³ Echter wordt wel vaak naar een enkel aspect gekeken: of ze zijn vrouwen, of ze zijn inheems of van kleur. Er zijn organisaties die streven naar gelijke rechten voor vrouwen en organisaties die zich inzetten tegen racisme. Vrouwen van kleur en inheemse vrouwen ondervinden echter zowel racisme als seksisme. Intersectionalisme is in die zin een cruciale lens bij onderzoek naar vrouwen, met name

¹⁴² Getuigenis nr. 9.

¹⁴³ Voor meer over intersectionalisme, zie Kimberley Crenshaw: Kimberlé Crenshaw, *On intersectionality: essential writings* (New York 2019).

inheemse vrouwen, waarbij naast het vrouw-zijn ook factoren als etniciteit en klasse in acht worden genomen. Ter ondersteuning van dit onderzoek zou het daarom in verder onderzoek interessant zijn om te kijken naar inheemse vrouwen over de hele wereld en hun rol in de samenleving. Het tweede punt is het belang van een kritische blik vanuit beleidsmakers en academici naar beleid en discours. USAID steunde het PSRPF financieel, ondanks de vele ongewenste sterilisaties. Dit getuigt van een gebrek aan grondig onderzoek naar en analyse van het beleid. Een discours waarin de autonomie van de vrouw centraal staat klinkt mooi, maar het is weinig waard wanneer dit in de praktijk niet wordt uitgevoerd. In het geval van Peru maskeerde een feministisch discours de niet-feministische doelen van Fujimori. Het zou daarom van nut zijn om internationaal discours te analyseren met betrekking reproductiebeleid en het effect daarvan op vrouwen in verschillende landen te vergelijken. Op die manier kan gekeken worden hoe zinvol het is om op internationaal niveau actiepunten te maken die uiteindelijk op lokaal niveau doorgevoerd moeten worden.

Het reproductieverhaal van Peru is geen unieke losstaande gebeurtenis, nog steeds zijn er gevallen te vinden waarin reproductie binnen beleid wordt gezien als een middel tegen overbevolking en conflict. Zolang de vrouwelijke reproductie als middel kan worden ingezet voor andere doeleinden dan het verbeteren van de autonomie, zullen overheden, beleidsmakers en NGO's alert moeten blijven op mogelijke misdaden.

Bibliografie

Primaire bronnen

Engelse vertaling van speech Alberto Fujimori 15 september 1995.

<https://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/conf/gov/950915131946.txt> (geraadpleegd op 14-01-2021).

<https://www.usnews.com/news/world/articles/2021-03-01/in-peru-sterilization-case-against-fujimori-goes-to-court> (geraadpleegd 08-03-2021).

<https://www.nytimes.com/2015/06/01/us/the-unrealized-horrors-of-population-explosion.html> (geraadpleegd 29-11-2020).

<https://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/conf/gov/950915131946.txt> geraadpleegd op 16-3-2021 (quote ingekort).

Program of Action Objective 3.16 p. 22

https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf Engelse versie Program of Action herzien 2014 (geraadpleegd op 14-01-2021)

Engelse versie Program of Action herzien 2014

https://www.unfpa.org/sites/default/files/pubpdf/programme_of_action_Web%20ENGLISH.pdf (geraadpleegd op 14-01-2021)

Website Quipu-project

<https://interactive.quipuproject.com/#/en/quipu/listen/intronode?currentTime=0&view=thread>
<https://www.opendemocracy.net/en/5050/quipu-project-testimonies-of-forced-sterilisation-in-peru/> (geraadpleegd 23-02-2021).

Dataset getuigenissen inheemse vrouwen Peru, Engelse vertalingen Universiteit Bristol.

<https://data.bris.ac.uk/data/dataset/30xw6snm2bwml2q0bmoiviy2gg> (laatst geraadpleegd 01-04-2021)

Literatuur

- Barrig, Maruja, 'Women and Development in Peru: Old Models, New Actors', *Community Development Journal* 25 337–387.
- Boesten, Jelke, *Intersecting inequalities: women and social policy in Peru, 1990-2000* (University Park, Pa 2010).
- Boesten, Jelke, 'Free Choice or Poverty Alleviation? Population Politics in Peru under Alberto Fujimori', *European Review of Latin American and Caribbean Studies / Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* 0 (2007) 3.
- Bondestam, Lars, 'The Political Ideology of Population Control', in: Hamza Alavi en Teodor Shanin ed., *Introduction to the Sociology of "Developing Societies"* (London 1982) 252–259.
- Crenshaw, Kimberlé, *On intersectionality: essential writings* (New York 2019).
- Ehrlich, R. Paul, *The Population Bomb* (5e druk; New York 1969).
- Ewig, Christina, 'Hijacking Global Feminism: Feminists, the Catholic Church, and the Family Planning Debacle in Peru', *Feminist Studies* 32 (2006).
- Desrochers, Pierre en Christine Hoffbauer, 'The Post War Intellectual Roots of the Population Bomb', *The Electronic Journal of Sustainable Development* 3 (2009).
- Drinot, Paulo, *The allure of labor: workers, race, and the making of the Peruvian state* (Durham 2011).
- Haas, Peter, 'Epistemic Communities', in: Daniel Bodansky, Jutta Brunnée en Ellen Hey ed., *The Oxford Handbook of International Environmental Law* (zp 2008).
- Hajer, Maarten A., *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process* (Reprinted; Oxford 2002).
- Randall Hansen en Desmond King, *Sterilized by the State: Eugenics, Race, and the Population Scare in Twentieth-Century North America* (New York 2013).
- Hartmann, Betsy, *Reproductive rights and wrongs: the global politics of population control* (zp 2016).
- Helps, Lisa, 'Body, Power, Desire: Mapping Canadian Body History', *Journal of Canadian Studies* 41 (2007) 126–150.
- Jeffery, Patrica en Roger Jeffery, 'Silver Bullet or Passing Fancy? Girls' Schooling and Population Policy', in: Cecile Jackson en Ruth Pearson, ed., *Feminist visions of development: gender analysis and policy* (London ; New York 1998) 239-258.
- DeJong, Jocelyn, 'The role and limitations of the Cairo International Conference on Population and Development', *Social Science & Medicine* 51 (2000) 941–953.

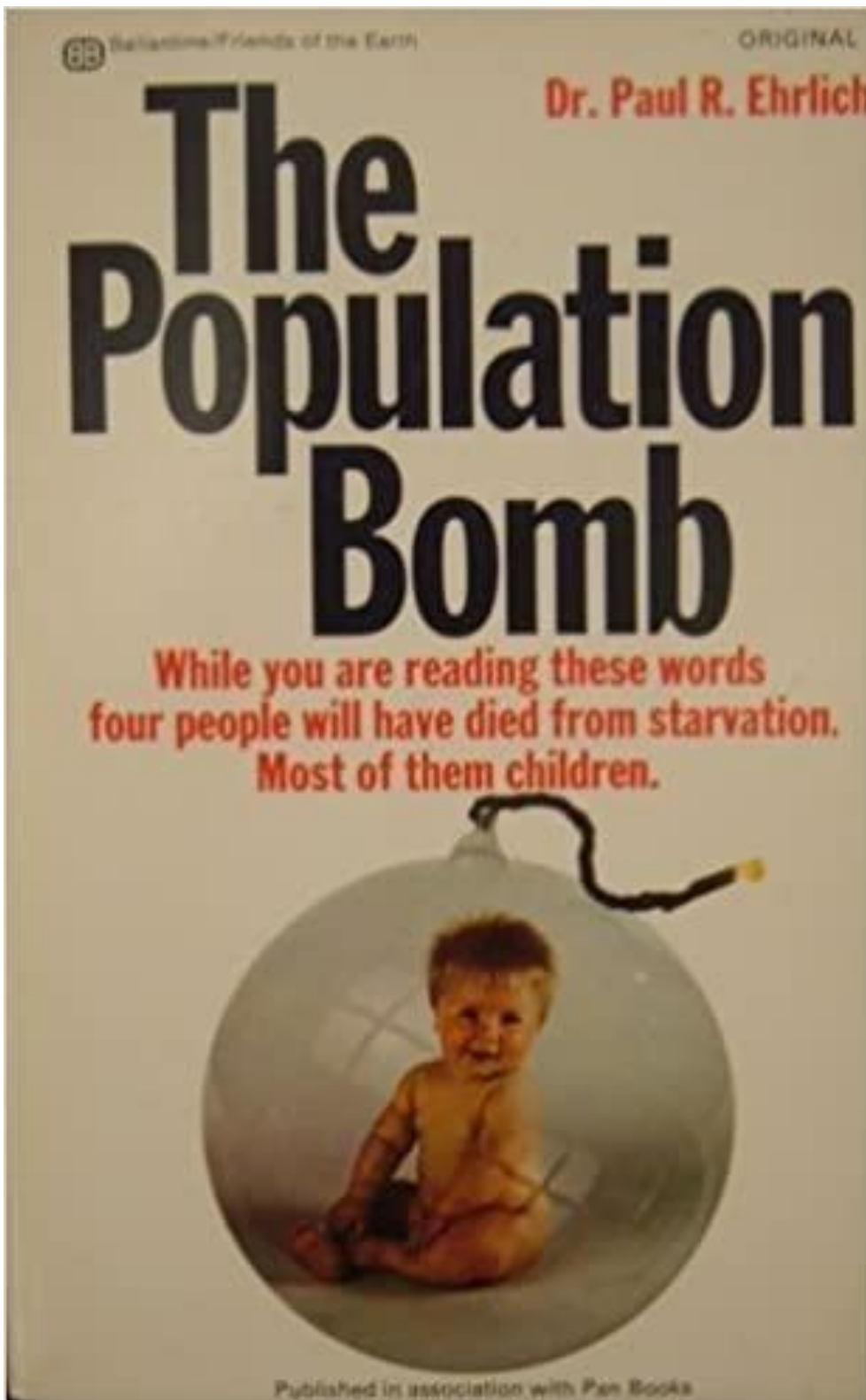
- Kelm, Mary-Ellen, *Colonizing Bodies: Aboriginal Health and Healing in British Columbia, 1900-1950*. (Vancouver; Seattle 1999).
- Lane, Sandra D., 'From population control to reproductive health: An emerging policy agenda', *Social Science & Medicine* 39 (1994) 1303–1314.
- Malthus, T. R, en Inc Ebrary, *An Essay on the principle of population*. (London 2001).
- Moser, Caroline O.N., 'Gender planning in the third world: Meeting practical and strategic gender needs', *World Development* 17 (1989) 1799–1825.
- Oliart, Patricia, 'Indigenous Women's Organizations and the Political Discourses of Indigenous Rights and Gender Equity in Peru', *Latin American and Caribbean Ethnic Studies* 3 (2008) 291–308.
- Patton, Paul, *Deleuze and the political* (London 2003).
- Rousseau, Stephanie, *Women's citizenship in Peru* (Basingstoke 2009).
- Smyth, Ines, 'Gender analysis of family planning: Beyond the feminist vs. population control debate', in: Jackson, Cecile, en Ruth Pearson, ed., *Feminist visions of development: gender analysis and policy* (London ; New York 1998) 210 – 238
- Stepan, Nancy Leys, *The Hour of Eugenics": Race, Gender, and Nation in Latin America* (zp 1996).
- Vargas, Virginia, 'The Women's Movement in Peru Streams, Spaces and Knots', *European Review of Latin American and Caribbean Studies | Revista Europea de Estudios Latinoamericanos y del Caribe* (1991) 7–50.

Afbeeldingen

Figuur 1: Inheemse Peruaanse vrouwen. - Caso de esterilizaciones forzadas depende del Tribunal Constitucional, *La República*, <https://larepublica.pe/politica/2019/09/21/alberto-fujimori-caso-de-esterilizaciones-forzadas-depende-del-tribunal-constitucional-costa-bauer-solicito-anular-proceso-ministerio-publico-video/> (2019) (geraadpleegd op 30 maart 2021).

Figuur 2: Cover *The Population Bomb*,
<https://www.amazon.com/Population-Bomb-PAUL-EHRLICH-1971-05-03/dp/B01FGN291I>
(geraadpleegd op 05-04-2021).

Figuur 3: 'Reclame' voor anticonceptie op straat
<https://www.parthenon.pe/actjur/editorial/contra-su-voluntad-el-estado-actual-de-las-esterilizaciones-forzadas-en-el-peru/> (geraadpleegd op 05-04-2021).

